Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Utbildning Forskning

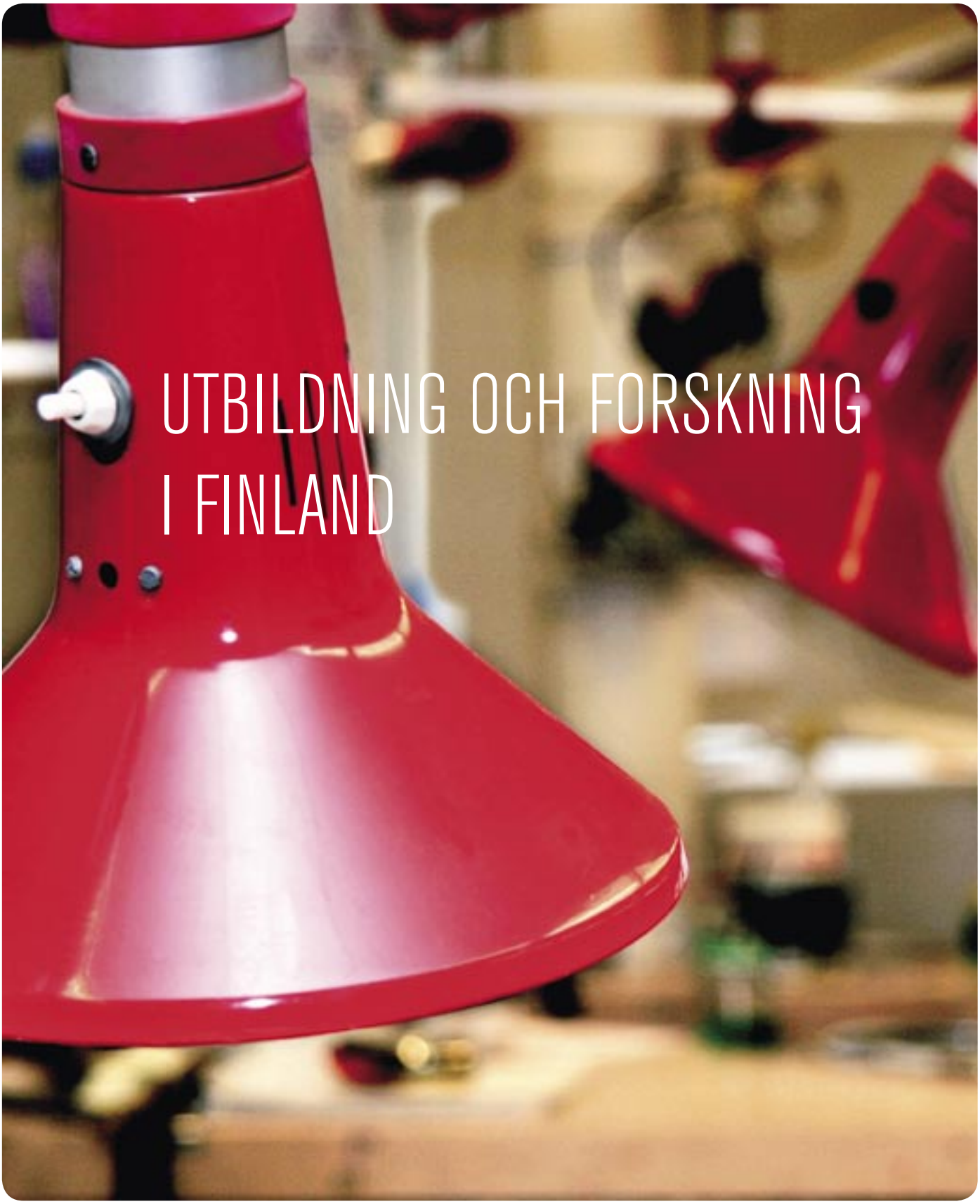

UTBILDNING OCH FORSKNING I FINLAND

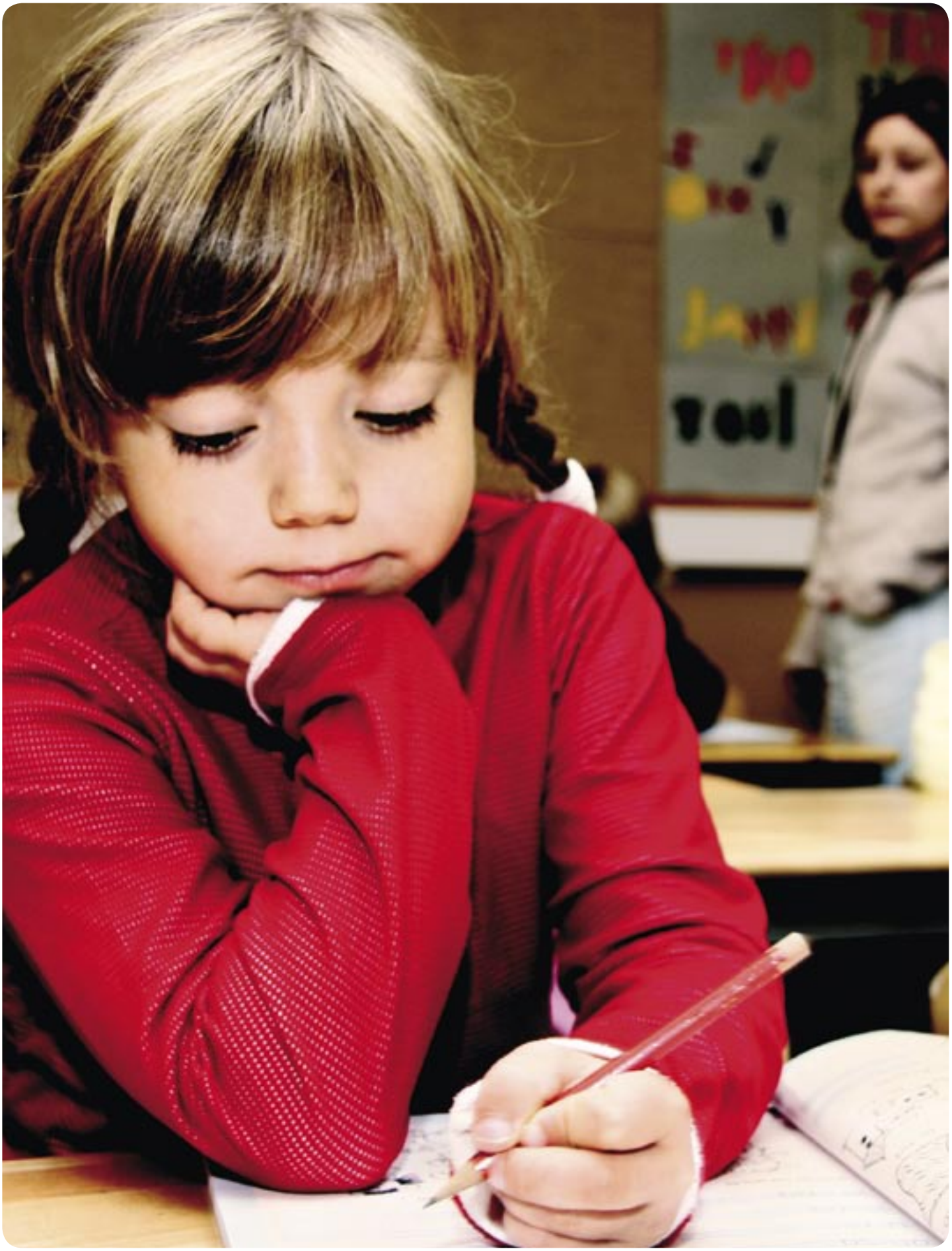

Elvi Rista

UTBILDNING OCH FORSKNING I FINLAND

1 Utveklingsriktningar i den finländska utbildnings- och forskningspolitiken 4

2 Utbildningssystemet 8

3 Förvaltning och finansiering 10

4 Studiestöd 14

5 Lärarutbildning 18

6 Förskoleundervisning och grundläggande utbildning 20

7 Gymnasie- och yrkesutbildning 24
Gymnasierna
Yrkesutbildning

8 Högskoleutbildning 30
Yrkeshögskolorna
Universiteten

9 Vuxenutbildning 36

10 Forskning 40

1

UTVECKLINGSRIKTNINGAR I DEN FINLÄNDSKA UTBILDNINGS- OCH FORSKNINGSPOLITIKEN

I den finländska utbildnings- och forskningspolitiken läggs stor vikt vid kvalitet, effektivitet, jämlikhet och internationellt orienterad forskning. Utbildnings- och forskningspolitiken bidrar till det finländska välfärdssamhällets konkurrenskraft. En hållbar ekonomisk utveckling kommer även i framtiden att vara det bästa sättet att säkerställa nationens kulturella, sociala och ekonomiska välfärd. De grundläggande riktlinjerna i utbildnings- och forskningspolitiken harmonierar med Europeiska unionens Lissabonstrategi.

I Finlands grundlag stadgas om de grundläggande rättigheterna till utbildning. Enligt grundlagen ska var och en ha lika möjligheter att oavsett medellöshet samt enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. I lag stadgas om allmän läroplikt samt rätt till kostnadsfri förskola och grundläggande utbildning. Även annan examensinriktad utbildning är kostnadsfri för den studerande, inklusive forskarutbildningen vid universiteten.

Riksdagen fattar beslut som gäller lagstiftningen om utbildningen och forskningen samt riktlinjerna för utbildnings- och forskningspolitiken. Statsrådet och undervisningsministeriet som en del av det handhar beredningen och verkställandet av utbildnings- och forskningspolitiken. Undervisningsministeriet svarar för den utbildning som finansieras genom statsbudgeten. Statsrådet fattar vart fjärde år beslut om hur utbildningen och forskningen ska utvecklas.

Mål

Insatsområden vid utvecklingen av utbildningen är att höja utbildningsnivån och kompetensen hos befolkningen och arbetskraften, att göra utbildningssystemet effektivare, att förebygga utslagning av barn och ungdomar samt att ge vuxna mer utbildningsmöjligheter. Särskild uppmärksamhet har även fästs vid att höja kvaliteten och genomslagskraften i utbildningen och forskningen samt att ge dem en mer internationell inriktning.

Det livslånga lärandet har fastställts som en gemensam faktor för all inlärningspolitik, som syftar till att åstadkomma en hög utbildningsnivå och utbildningsmässig jämlikhet för hela befolkningen. Implementeringen av denna politik förutsätter att envar garanteras möjligheter till tillräckliga inlärningsfärdigheter samt möjligheter att utveckla sina kunskaper genom hela livet och i olika miljöer.

För att uppnå målen erbjuder man bl.a. hela ungdomsåldersklassen examensinriktad utbildning samt arbetar för att höja och uppdatera de vuxnas kunskaper. I takt med att befolkningen åldras är det nödvändigt att unga allt smidigare går vidare till utbildning och ut i arbetslivet. Detta uppnås genom att förenkla antagningen av studerande, satsa på att studerandena fullföljer utbildningen och underlätta tillgodoräknandet av tidigare inhämtade kunskaper.

Utvecklingen av den *allmänbildande utbildningen* utgår från att alla ska ha rätt till grundläggande utbildning oavsett boningsort, språk och ekonomisk ställning. Rätten till förskoleundervisning samt utvecklandet av morgon- och eftermiddagsverksamheten för barn har under de senaste åren varit de viktigaste reformerna av den allmänbildande utbildningen i syfte att skapa välbefinnande för barn och ungdomar.

Gymnasieutbildningen syftar till att ge eleverna en god allmänbildning och skapa en grund för fortsatta studier. Under de senaste tio åren har gymnasieskolans

verksamhetsstruktur luckrats upp så att den i högre grad beaktar individens egna val och egen motivation. Nya läroplaner har tagits i bruk.

Yrkesutbildningen har som mål att garantera yrkeskompetensen hos befolkningen samt stöda en arbetslivsinriktad innovationsverksamhet. Speciell uppmärksamhet har fästs vid att förbättra utbildningens kvalitet, motsvarighet till arbetslivet och genomslagskraft samt att höja yrkeskunskapens status. Det europeiska yrkesutbildningssamarbetet inom ramen för Köpenhamnsprocessen har inneburit nya utmaningar för utvecklingen av yrkesutbildningen. För att främja rörligheten för studenter och utexaminerade bör systemen för överföring av studieprestationer och för kvalitetssäkring i utbildningen utvecklas.

Högskolepolitiken har under de senaste åren präglats i synnerhet av reformer som Bolognaprocessen medfört. Examensstrukturen och studiedimensioneringen vid såväl universiteten som yrkeshögskolorna baserar sig på gemensamma europeiska principer. Systemen för kvalitetssäkring har byggts upp för att svara mot europeiska standarder och förfaringssätt.

Tyngdpunkten vid utvecklandet av *yrkeshögskoleutbildningen* har legat på internationalisering och på verksamhetens kvalitet. Examensstrukturen har reviderats, studieprocesserna har gjorts smidigare och den internationella rörligheten för studerande och lärare har främjats. Insatser har också gjorts inom den forskning och utveckling som tjänar näringslivet i regionerna. Studieprocesserna har utvecklats i syfte att förkorta studietiderna och få studenterna att fullfölja utbildningen.

Huvudvikten i utvecklingen av *universitetsutbildningen och -examina* har varit att åstadkomma en kvalitetshöjning och internationalisering i undervisningen och studiehandledningen. Genom att höja kvaliteten har man velat förkorta studietiderna för att hjälpa studenterna att avlägga examen och gå ut i arbetslivet snabbare än i dag. Examensreformen och införandet av individuella studieplaner gör universitetsutbildningen smidigare och främjar det livslånga lärandet vid universiteten.

Vuxenutbildningen avser erbjuda befolkningen i arbetsför ålder och den övriga vuxna befolkningen förutsättningar att kontinuerligt bygga upp sina kunskaper samt möjliggöra självständiga studier som bidrar till jämlikheten och ett aktivt medborgarskap. Utbudet av sådan examensinriktad utbildning som avpassats för vuxna i arbetsför ålder samt av fort- och påbyggnadsutbildning har ökats på alla utbildningsnivåer. Utbudet av öppna universitetsstudier och webbstudier är bättre än tidigare, liksom även av information och handledning för vuxenstudier. Man har också förbättrat de ekonomiska förutsättningarna för studier. Speciellt inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen och det fria bildningsarbetet har man strävat efter att förbättra studiemöjligheterna för grupper som är underrepresenterade i vuxenutbildningen.

Forskningspolitiken siktar på att befästa kvaliteten på det vetenskapliga arbetet samt att ge den vetenskapliga forskningen större genomslagskraft och internationell synlighet. Målet är att finansieringen av forskningen fortsättningsvis ska hålla samma nivå som de ledande länderna i världen. Fokusområden har varit att professionalisera forskararbetet, främja det kommersiella utnyttjandet av forskningsrön samt att stärka samarbetet mellan högskolorna och näringslivet. Forskning på högsta nivå behöver nationella och internationella nätverk samt ett nära samarbete på alla plan.

Resultat

Finland är enligt internationella utredningar ett av de mest konkurrenskraftiga länderna i världen. Framgången är ett resultat av bl.a. en effektiv och öppen offentlig sektor samt ett jämlikt och högkvalitativt utbildnings- och forskningssystem.

Enligt Pisa-undersökningen ligger de finländska ungdomarnas kunskaper i såväl matematik, naturvetenskaper som läskunnighet på toppnivå i OECD-länderna. Andelen svaga elever är liten i jämförelse med de övriga OECD-länderna, och skillnaderna mellan regioner eller skolor är relativt små.

Av befolkningen i arbetsför ålder deltar 54 procent varje år i vuxenutbildning, och antalet deltagare i utbildningen har ökat med 200 000 personer på tio år. Deltagandet är dock mer ojämnt fördelat än i de övriga nordiska länderna.

I Finland upplevs en forskarkarriär som attraktiv, och det råder ingen brist på begåvade doktorander. Finländska forskares publikationer förekommer allt oftare i internationella publikationsserier och andra forskare hänvisar till deras rön. Antalet studerande inom matematik, teknik och naturvetenskaper är högt i Finland jämfört med andra länder.

Framtida utmaningar

Den finländska utbildningspolitiken kommer att ställas inför utmaningen att stärka förutsättningarna för det offentliga utbildningssystemet. Det gäller att stärka konkurrens- och innovationsförmågan också genom utbildnings- och forskningspolitiken. Målet är att skapa kompetenscentra på en internationellt hög nivå på områden som är viktiga för samhällsekonomin och välfärden.

Vårt heltäckande skol- och högskolenät måste ses över, eftersom de demografiska förändringarna är omfattande och den interna flyttningsrörelsen sannolikt inte kommer att avta. En rationalisering av utbildningsnätet medför även inbesparingar, som kan kanaliseras till utvecklingen av utbildnings- och forskningssystemet.

För den finländska samhällsekonomin är internationaliseringen en förutsättning för framgång och förnyelse. Att öka samarbetet och interaktionen på det internationella planet är synnerligen viktigt för utbildningen och forskningen. Vi är beredda att satsa på detta. Finland önskar utländska studenter, forskare och lärare välkomna!

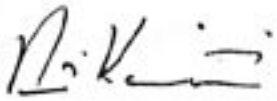

Antti Kalliomäki
Undervisningsminister

UTBILDNINGSSYSTEMET

Det finländska samhällets välfärd grundar sig på bildning och kunnande. Varje barn garanteras möjlighet att studera och förkovra sig utgående från sina egna förutsättningar, oavsett boningsort, språk och ekonomisk ställning. Alla elever har rätt till kompetent och god undervisning och handledning samt till en trygg inlärningsmiljö och välbefinnande. Det flexibla finländska utbildningssystemet och den grundläggande rätten till utbildning ger likvärdiga resultat.

Det finländska utbildningssystemet består av tre delar: grundläggande utbildning, utbildning på andra stadiet och högre utbildning. Barnen erbjuds förskoleundervisning året innan de omfattas av läroplikten. Den allmänbildande grundläggande utbildningen, som är gemensam för alla, tar nio år. Utbildningen på andra stadiet utgörs av yrkesutbildning och allmänbildande gymnasieutbildning. Högre utbildning meddelas vid högskolorna och universiteten.

Vuxenutbildning finns att tillgå på alla utbildningsnivåer. Utöver detta erbjuder det fria bildningsarbetet den vuxna befolkningen gott om möjligheter till intressebetingade studier och studier som utvecklar kompetensen och samhällsaktiviteten.

I Finland har man byggt upp utbildningssystemet så, att förskolan, den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet tillsammans med småbarnsfostran samt morgon- och eftermiddagsverksamheten bildar en lärostig som stöder barnets uppväxt, utveckling och välbefinnande.

Övergången för eleverna från ett utbildningsstadium till följande har tryggats i lag. Gymnasie- och yrkesutbildningen ger samma behörighet till fortsatta studier vid universitet eller yrkeshögskola.

Informationssamhällskompetens

På alla utbildningsstadier har man under de senaste åren fäst uppmärksamhet vid att stärka de kunskaper och färdigheter som behövs i informationssamhället samt vid att utveckla elektroniska tjänster så, att alla medborgare har lika möjligheter att fungera i det informationsbaserade samhället. Man har också satsat på forskningens möjligheter att tillgodogöra sig informations- och kommunikationsteknik samt elektroniskt material. Målet är att Finland blir ett öppet och tryggt nätverkssamhälle med en högt utvecklad informationssamhällskompetens.

Man avser att genomgående inkludera informations- och kommunikationstekniken i studierna och undervisningen. Under den grundläggande utbildningen bibringas eleverna grundläggande kunskaper i informations- och kommunikationsteknik, på andra stadiet fördjupas insikterna och i den högsta utbildningen utbildas experter och forskare inom branschen. Utbildningsinsatserna har fokuserats speciellt på lärarutbildningen samt utarbetandet av elektroniska undervisningsmaterial och inlärningsmiljöer.

UTBILDNINGSSYSTEMET I FINLAND

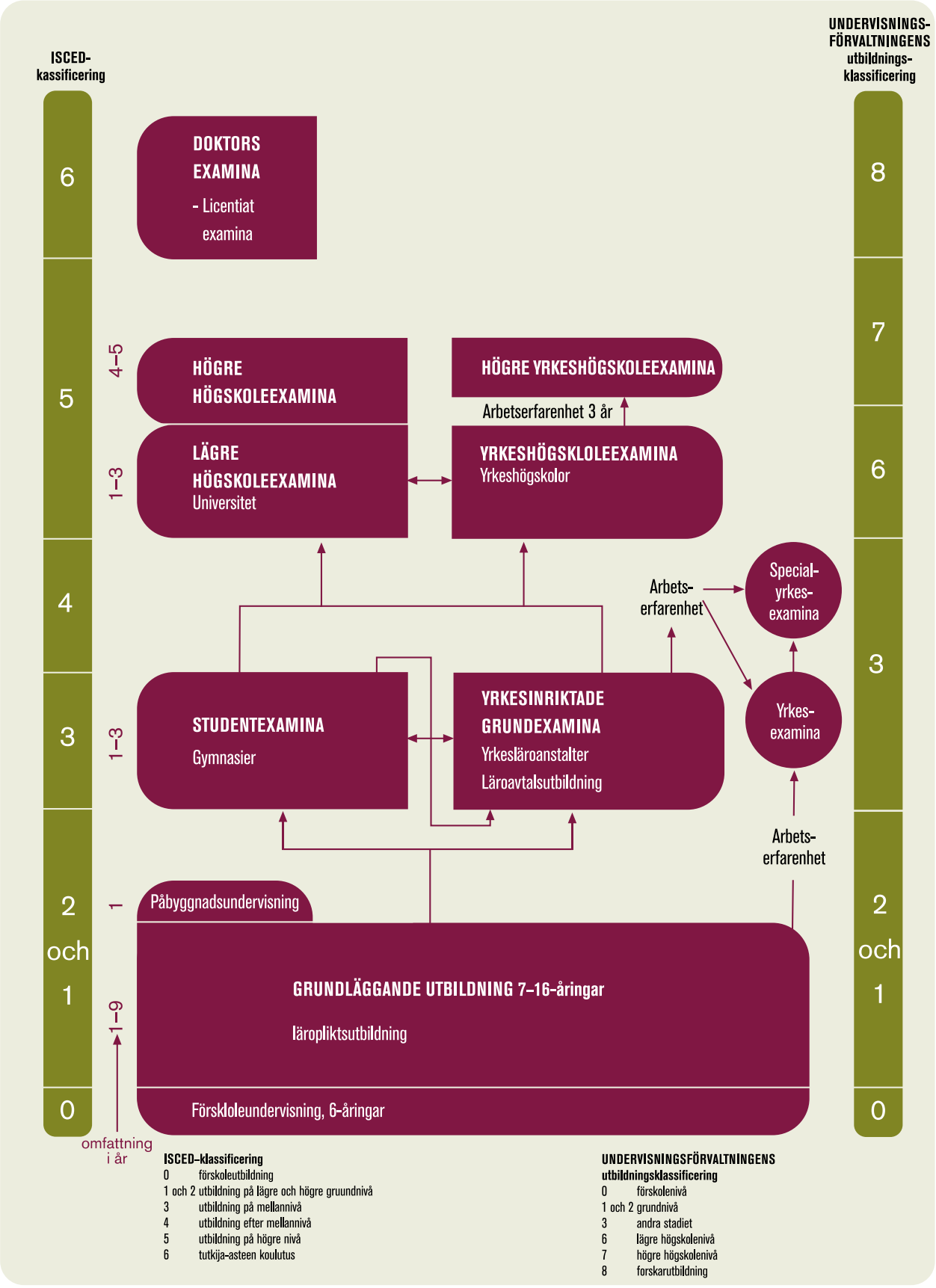

ISCED–klassificering

0	förskoleutbildning
1 och 2	utbildning på lägre och högre gruundnivå
3	utbildning på mellannivå
4	utbildning efter mellannivå
5	utbildning på högre nivå
6	tutkija-asteen koulutus

UNDERVISNINGSFÖRVALTNINGENS utbildningsklassificering

0	förskolenivå
1 och 2	grundnivå
3	andra stadiet
6	lägre högskolenivå
7	högre högskolenivå
8	forskarutbildning

FÖRVALTNING OCH FINANSIERING AV UTBILDNINGEN

Satu Haavisto

Om lagstiftningen om utbildningsväsendet och de allmänna principerna för utbildningspolitiken beslutar riksdagen. Statsrådet och undervisningsministeriet som en del av statsrådet svarar för beredningen och verkställandet av utbildningspolitiken.

Undervisningsministeriet är den högsta utbildningsmyndigheten i Finland, med ansvar för hur den av riksdagen och statsrådet fastställda utbildningspolitiken verkställs i centralförvaltningen. Ministeriets uppgift är att bereda bland annat den lagstiftning som gäller utbildningen samt till denna anknutna budgetförslag och statsrådsbeslut. Praktiskt taget all utbildning som stöds med offentliga medel lyder under eller kontrolleras av undervisningsministeriet.

En central aktör för grundskolorna samt gymnasierna och yrkesutbildningen är Utbildningsstyrelsen. Utbildningsstyrelsen fastställer de nationella läroplansgrunderna och bestämmelserna om elevbedömning.

De fem länsstyrelserna i den statliga regionförvaltningen handlägger även utbildningsärenden, i synnerhet frågor som gäller uppföljningen av och rättsskyddet i utbildningen. Länsstyrelserna tillhandahåller även informationshandledning för skolorna och kommunerna i området samt utvärderar basservicen.

Kommunerna svarar för förskolorna och den grundläggande utbildningen. De anordnar även utbildning på andra stadiet. Kommunernas självstyre tryggas i grundlagen och om deras uppgifter och skyldigheter stadgas i lag. Hur utbildningstjänsterna organiseras och arrangeras ankommer i hög grad på lokala instanser. De som arrangerar och står för utbildningen beslutar om de praktiska arrangemangen, som t.ex. valet av lärare.

För specialuppdrag inom utbildningen har inrättats oavhängiga expertorgan. Studentexamensnämnden administrerar studentexamen samt gör upp och bedömer examensuppgifterna. Som expertorgan för yrkesutbildningen och annan yrkesinriktad utbildning fungerar utbildningsspecifika kommissioner och sam-

3

Förvaltningen av den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet

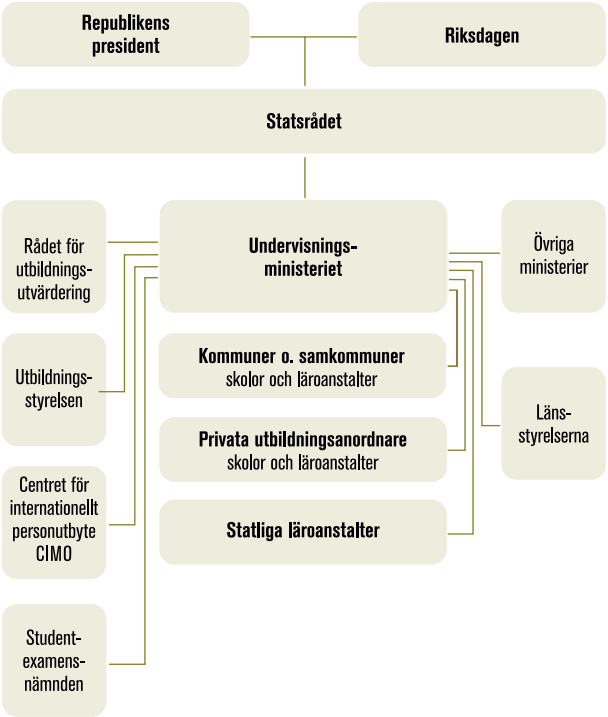

Förvaltningen av högskolor och forskning

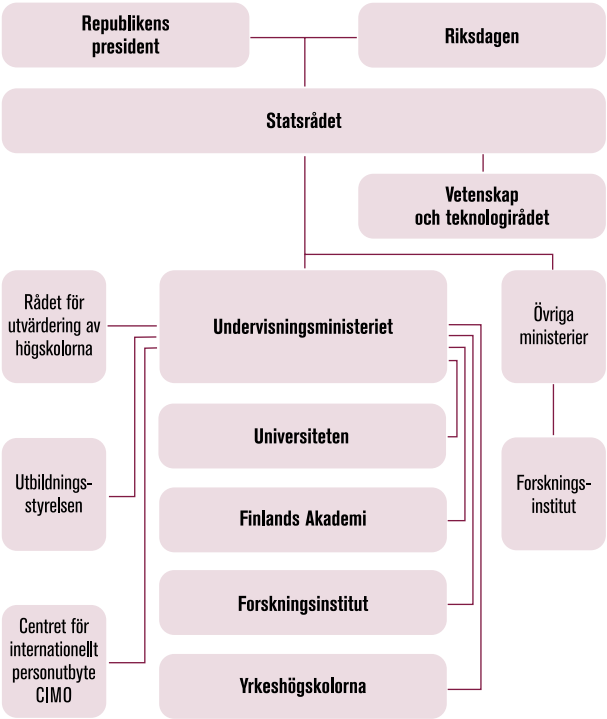

arbetsdelegationen för utbildning. Dessutom finns separata utvärderingsorgan för utvärdering av utbildningen. Expertorgan för vuxenutbildningen är vuxenutbildningsrådet som tillsätts av statsrådet för tre år i sänder.

För att främja internationaliseringen inom utbildningen inrättades år 1991 Centret för internationellt personutbyte CIMO, vilket lyder under undervisningsministeriet. CIMO koordinerar och förvaltar stipendie- och personutbytesprogram samt verkställer praktiskt taget alla utbildnings-, kultur- och ungdomsprogram inom Europeiska unionen.

Styrning

Undervisningsministeriet styr implementeringen av utbildningspolitiken i hela utbildningssystemet, med undantag av vissa utbildningssektorer som lyder under andra ministerier. Ministeriet använder sig främst av normativ, finansiell och informativ styrning samt beviljandet av tillstånden att ordna utbildning. Med styrning avses alla de mekanismer som används för att reglera verksamheten och fullfölja målen som uppställts för den.

Den normativa styrningen omfattar lagar, förordningar, läroplans- och examensgrunder samt andra normer. Den finansiella styrningen sker genom statsandelar och resultatstyrning. Man kan även utnyttja informativ styrning. De senaste åren har även utvärderingen av utbildningen fått en mer framträdande roll i styrmekanismen.

Styrningen av den allmänbildande utbildningen grundar sig på lagen och förordningen om grundläggande utbildning, gymnasielagen och -förordningen samt lagen och förordningen om grundläggande konstundervisning. Centrala normativa styrinstrument är, utöver lagstiftningen, statsrådets beslut om utbildningens mål och timfördelning samt läroplansgrunderna som fastställs av Utbildningsstyrelsen.

Yrkesutbildningen styrs utgående från lagen och förordningen om yrkesutbildning. Centrala styrmekanismer för yrkesutbildningen är, utöver lagstiftningen, tillstånden att ordna yrkesutbildning vilka beviljas av undervisningsministeriet, statsrådets och undervisningsministeriets beslut om utbildningsprogram och gemensamma studier samt läroplansgrunderna, som fastställts av Utbildningsstyrelsen.

Det viktigaste styrinstrumentet inom högskolesektorn är mål- och resultatstyrning. Yrkeshögskolorna och universiteten avtalar med undervisningsministeriet om hur målen för högskolepolitiken i praktiken ska uppnås. I yrkeshögskolornas målavtal och universitetens resultatavtal uppställs målen för både de enskilda högskolorna och hela utbildningssektorn under treåriga avtalsperioder.

Vuxenutbildningen styrs lagstiftningsvägen genom bestämmelserna om yrkesinriktad vuxenutbildning och om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet samt genom lagen och förordningen om fritt bildningsarbete. I fråga om det fria bildningsarbetet verkställs undervisningsministeriets styrfunktion närmast i form av tillstånden att driva inrättningar för fritt bildningsarbete samt genom finansiell styrning. Inom det fria bildningsarbetet experimenteras också med informativ styrning.

Offentliga utbildningsutgifter i relation till bruttonationalprodukten 1995–2004*

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
Offentliga utbildningsutgifter, miljoner euro	6 500	6 900	7 000	7 300	7 600	8 000	8 400	8 900	9 400	9 700
BNP, miljoner euro	96 100	99 400	107 900	117 400	120 100	130 900	136 400	140 900	143 800	149 700
Andel	6,8 %	6,9 %	6,5 %	6,2 %	6,3 %	6,1 %	6,2 %	6,3 %	6,5 %	6,5 %

Källa: Statistikcentralen, data från UOE-enkäten (UNESCO, OECD, Eurostat)

De offen .

*Preliminär uppgift

Finansiering

Undervisningsministeriet finansierar den allmänbildande utbildningen, den grundläggande yrkesutbildningen och den yrkesinriktade tilläggsutbildningen, yrkeshögskoleutbildningen och FoU vid yrkeshögskolorna, undervisningen och forskningen vid universiteten och det fria bildningsarbetet samt morgon- och eftermiddagsverksamheten för skolelever.

Staten beviljar kommuner och andra utbildningsarrangörer finansiering för driftskostnader och anläggningsprojekt genom lagstadgade statsandelar och prövningsbaserade stöd. Statsstödet till kommunerna är icke-allokerade medel, om vilkas användning kommunerna beslutar själva. Statsandelen beräknas täcka 45 procent av driftskostnaderna. Finansieringen baserar sig på elevantalet och andra prestationer som beskriver verksamhetens omfattning, samt på kalkylerade priser per enhet, vilka fastställs årligen på förhand.

Organiseringen av undervisningen i förskolan, den grundläggande utbildningen och gymnasiet ligger nästan helt på kommunernas ansvar. Omkring hälften av utbildningsanordnarna inom yrkesutbildningen är kommuner eller samkommuner. Även registrerade samfund och stiftelser kan anordna utbildning.

Utvärdering

Utbildningsanordnarna har en lagstadgad skyldighet att utvärdera sin egen verksamhet och delta i extern utvärdering. Genom utvärdering av utbildningen inhämtas information som stöd för utbildningspolitiska beslut samt som grund för den informativa och resultatbaserade styrningen. Utvärderingar görs för att fortgående utveckla kvaliteten på utbildningen, forskningen och den övriga verksamheten. Utbildningen utvärderas på det lokala, regionala och på det riksomfattande planet. Finland deltar dessutom i internationella utvärderingar.

För utvärderingen av universiteten och yrkeshögskolorna svarar Rådet för utvärdering av högskolorna, som finns i anslutning till undervisningsministeriet. Rådet är ett oavhängigt expertorgan, vars uppgift är att bistå högskolorna och undervisningsministeriet vid utvärderingen av högskolorna.

Expertorganet för utvärderingen av den allmänbildade och den yrkesinriktade utbildningen samt vuxenutbildningen är Rådet för utbildningsutvärdering, som verkar som ett expertnätverk. Det oavhängiga utvärderingsrådets uppgift är att utvärdera utbildningen och inlärningen, utveckla utvärderingen och främja utvärderingsforskningen. Utvärderingen stöder undervisningsministeriet, utbildningsanordnarna och läroanstalterna.

3

Statsbudgeten 2006: Utbildning och vetenskap

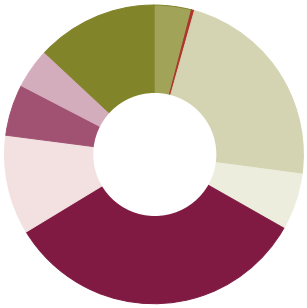

Undervisningsministeriet	241
Utbildningsstyrelsen	19
Universitetsutbildning och -forskning	1 353
Yrkeshögskoleutbildning	365
Allmänbildande utbildning	1 970
Yrkesutbildning	639
Yrkesinriktad tilläggsutbildning och fritt bildningsarbete	331
Vetenskap	258
Studiestöd	777
Totalt	**5 953**

STUDIESTÖD

Selja Eskonen

I Finland garanteras hela åldersklassen rätt till fortsatta studier efter grundskolan. Avsikten är att främja individens levnadsbana och -livskvalitet, förebygga utslagning samt säkerställa samhällets och arbetslivets funktionsförmåga. Alla har lika möjligheter till utbildning oavsett sin ekonomiska situation.

Studiestödet och andra studiesociala förmåner spelar en stor roll för studieframgången och studietiderna. Tack vare den ekonomiska och sociala säkerheten är det möjligt att studera planenligt på heltid och i raskare takt. Målet är att genom studiestödet trygga utkomsten under den tid man studerar på heltid. Studiestödet utvecklas utgående från utbildningspolitiska mål.

Elevernas och de studerandes hälsa och välbefinnande följs upp i skolorna. Eleverna i den grundläggande utbildningen och studerande på andra stadiet har rätt till gratis elevvård, vilken omfattar skolhälsovård samt annat yrkesövergripande stöd under barns och ungdomars uppväxt.

De som omfattas av den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet har rätt till en gratis måltid om dagen, och högskolestudenterna åtnjuter måltidsstöd. Elever i den grundläggande utbildningen har under vissa förutsättningar rätt till gratis skolskjuts. Också de som studerar vid gymnasium eller grundläggande yrkesutbildning kan få bidrag för sina dagliga skolresor.

Undervisningen är gratis vid alla offentliga läroinrättningar och på alla utbildningsstadier. Läroböckerna är kostnadsbelagda på andra stadiet och i den högre utbildningen.

Studiestöd för studier på heltid

Studiestödet består av studiepenning, bostadstillägg och statsborgen för studielån. Studiestöd beviljas för studier vid gymnasium, den grundläggande yrkesutbildningen samt för avläggande av högskoleexamen. För att erhålla studiestöd ska man studera på heltid, framskrida i sina studier och vara i behov av ekonomiskt stöd. På möjligheterna att erhålla studiestöd inverkar högskolestudentens egna inkomster samt för under 20 år gamla studerande på andra stadiet även föräldrarnas inkomster.

Stödbeloppet fastställs på basis av behovsprövning utgående från den studerandes ålder, boendeform, utbildningsstadium samt inkomster. Det är också möjligt att få studiestöd för studier utomlands, ifall studierna motsvarar stödberättigade studier i Finland.

På studielånet beviljas statsborgen, som för en högskolestudent uppgår till 300 euro i månaden. För studielån med statsborgen behövs inga andra garantier. Den studerande avtalar med banken om räntan och de övriga lånevillkoren. I regel är återbetalningstiden för lånet två gånger den tid som man lyft lån. De som inlett sina högskolestudier under läsåret 2005–2006 eller senare beviljas efter slutförda studier skatteavdrag, ifall studierna avläggs inom utsatt tid och man har finansierat dem med studielån.

Information om högskolestudenters sociala och ekonomiska ställning i Finland och tio andra länder i Europa finns i den internationella forskningsrapporten Eurostudent Report 2005. Rapporten kan läsas på Internet på adressen www.his.de/eurostudent.

4

Studiestödsutgifter 2005 (miljoner euro)

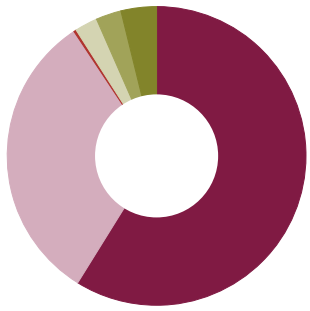

Studiepenning	429
Bostadstillägg	232
Räntestöd och -bidrag	2
Borgensansvar	18
Måltidsstöd	20
Skolresestöd	28
Totalt	**729**

Källa: Folkpensionsanstalten

Mottagare av studiestöd 2005

Studiepenning	Antal stödmottagare
Universitet	87 000
Yrkeshögskolor	87 100
Yrkesläroanstalter	82 600
Gymnasier	26 100
Andra läroanstalter	5 700
Utländska läroanstalter	4 400
Totalt	**292 900**
Bostadstillägg	194 000
Beviljad statsborgen	117 600
Beviljade skolresestöd	49 600

Källa: Folkpensionsanstalten

Vuxenutbildningsstöd

För den som lämnar arbetslivet för studier på heltid är stödformen i första hand vuxenutbildningsstöd, vilket grundar sig på den inkomstnivå man hade före studierna. Syftet med vuxenutbildningsstödet är att garantera en rimlig inkomst för den studerande. Den som erhåller vuxenutbildningsstöd kan dessutom beviljas statsborgen för studielån. En vuxenstuderande kan även erhålla studiestöd för studier på heltid, ifall den studerande inte kan få vuxenutbildningsstöd.

Självständiga studier kan även bedrivas under en alterneringsledighet, som grundar sig på avtal mellan arbetstagaren och arbetsgivaren och under vilken man är berättigad till alterneringsersättning. Ersättningsbeloppet är 70–80 procent av arbetslöshetsdagpenningen. Arbetslösa som inleder självständig utbildning beviljas utbildningsdagpenning.

4

Studiestödets belopp 2005 (€/mån)

	Högskolenivå	Yrkesskolor och gymnasier
Studiepenning	259	21- 213
Bostadstillägg	179	179
Studielån	300	160-220
Totalt	**738**	**181-612**

Källa: Folkpensionsanstalten

Satu Haavisto

LÄRARUTBILDNING

Elvi Rista

Finländarna värdesätter läraryrket; årligen kan endast en liten andel av de sökande antas till lärarutbildningen. Lärarna utbildas vid universitet där de avlägger högre högskoleexamen. Lärarutbildning ges vid 11 universitet, av vilka ett är svenskspråkigt. Lärarutbildningen har som mål att bibringa de studerande färdigheter att självständigt undervisa, handleda och fostra.

En klasslärare i den grundläggande utbildningen undervisar i alla ämnen i klasserna 1–6. En klasslärare kan också arbeta inom förskolan eller leda morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn. En klasslärare avlägger högre högskoleexamen med pedagogik som huvudämne. Omfattningen av examen är 300 studiepoäng. En klasslärare kan också skaffa sig behörighet för ämnesundervisning.

En ämneslärare i den grundläggande utbildningen i klasserna 7–9, en gymnasielärare eller lärare i gemensamma ämnen i yrkesutbildningen samt en lärare inom vuxenutbildningen har avlagt högre högskoleexamen. Omfattningen av examen är 300–350 studiepoäng. I ämneslärarexamen ingår utöver huvud- och biämnesstudier, även minst 60 studiepoäng pedagogiska studier, inklusive undervisningspraktik.

Dessutom arrangerar universiteten utbildning för speciallärare och studiehandledare. Speciallärarna arbetar inom både den grundläggande utbildningen och yrkesutbildningen. Studiehandledarna arbetar i klasserna 7–9 i den grundläggande utbildningen samt i gymnasier och yrkesläroanstalter.

Yrkespedagogisk lärarutbildning

Yrkespedagogisk lärarutbildning arrangeras vid fem yrkespedagogiska lärarhögskolor, vilka verkar i anslutning till yrkeshögskolor. De yrkespedagogiska lärarhögskolorna utbildar behöriga lärare för yrkesinstitut, yrkeshögskolor, det fria bildningsarbetet och vuxenutbildningen.

Utbildningen omfattar 60 studiepoäng och består av pedagogiska studier, yrkespedagogiska studier och undervisningspraktik. Den yrkespedagogiska lärarutbildningen syftar till att ge de kunskaper och färdigheter för handledning av studerande samt färdigheter att utveckla sitt utbildningsområde allt efter hur arbetslivet och yrkena förändras.

Fortbildning

Efter att ha gått ut i arbetslivet erbjuds lärarna möjlighet att kontinuerligt uppdatera sin kompetens. Fortbildningens uppgift är att bibringa lärarna aktuella pedagogiska kunskaper. Dessutom har man konstaterat att fortbildningen hjälper lärarna att orka i arbetet. Fortbildningen är frivillig för lärarna, men de flesta deltar i den varje år. Utbildningen är kostnadsfri för lärarna och de får full lön för utbildningsdagarna.

Fortbildning för lärarna anordnas huvudsakligen av arbetsgivaren, dvs. kommunerna. Kommunerna är skyldiga att arrangera fortbildning för lärare under minst tre dagar per år. Dessutom arrangerar staten fortbildning. Mest utbildning med direkt statsfinansiering har arrangerats i användningen av informations- och kommunikationsteknik i undervisningen. Annan statsfinansierad fortbildning har arrangerats om bl.a. handledningsfärdighet, utveckling av specialundervisningen, läroplansarbete, nätpedagogik och mediefostran, matematisk-naturvetenskapliga ämnen, språk och utveckling av yrkesutbildningen.

FÖRSKOLEUNDERVISNING OCH GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING

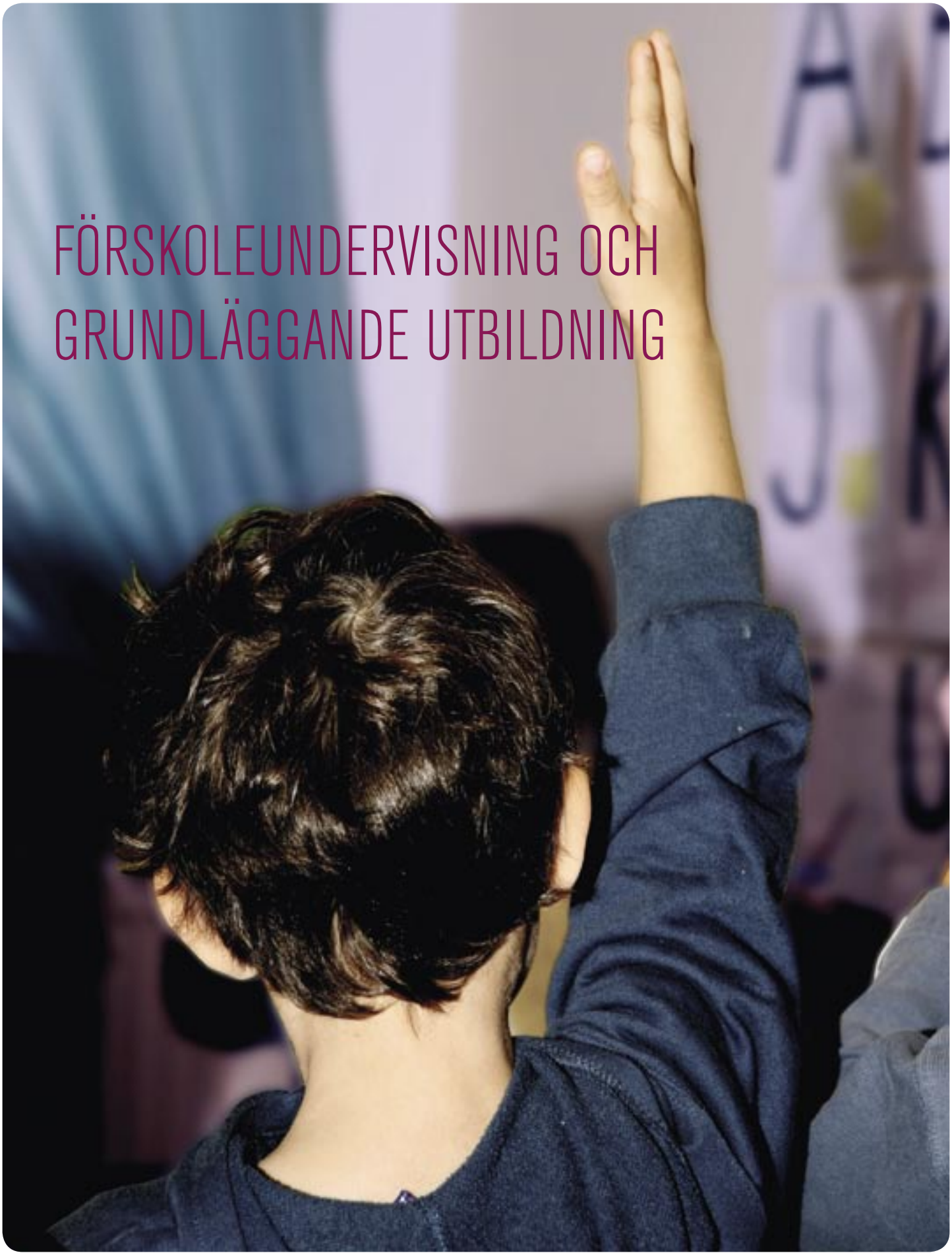

Elvi Rista

I förskoleundervisningen och i den grundläggande utbildningen läggs grunden för livslångt lärande. Förskoleundervisningen främjar en gynnsam tillväxt, utveckling och inlärning på likvärdiga grunder i hela landet. Den utvecklar barns sociala och etiska färdigheter, muntliga uttrycksförmåga, språkuppfattning samt litterära och matematiska färdigheter.

Målet för den grundläggande utbildningen är att stöda elevernas utveckling till humana människor och etiskt ansvarskännande samhällsmedlemmar samt att ge dem sådana kunskaper och färdigheter som de behöver i livet. Utbildningen ska främja bildningen och jämlikheten i samhället och elevernas förutsättningar att delta i utbildning och i övrigt utveckla sig själva under sin livstid. Utbildningens mål är vidare att säkerställa att undervisning ges på lika villkor i tillräcklig utsträckning i hela landet.

Centrala insatsområden för utbildningen är att stärka grundtryggheten, utveckla stoffet och metoderna i undervisningen, förbättra kvaliteten på skolgemenskapen och inlärningsmiljön, vidta åtgärder för förebyggande av utslagning samt befästa styrningssystemet för utbildningen.

Barn som är fast bosatta i Finland ska enligt lag fullgöra den grundläggande utbildningens lärokurs. Detta kan ske genom att man deltar i den grundläggande utbildningen eller på annat sätt inhämtar motsvarande kunskaper. Praktiskt taget alla barn (99,7 procent) avlägger den grundläggande utbildningens lärokurs. Barnen har rätt att delta i förskoleundervisning året innan de omfattas av läroplikten.

Förskoleundervisning

Kommunerna är skyldiga att arrangera förskoleundervisning, medan den är frivillig för barnen. De flesta barn deltar i förskoleundervisningen normalt från sexårsåldern. Förskolan, som en del av småbarnsfostran, har som mål att stärka barns inlärningsförmåga.

Småbarnsfostran består av vård, fostran och undervisning. De metoder som används i förskoleundervisningen – lek, fysiska aktiviteter, problemlösning och konkreta experiment – stöder barnets uppväxt och utveckling på många sätt. Barnen går i förskola i genomsnitt fyra timmar om dagen.

Den grundläggande utbildningen

Barnen i Finland börjar i grundskolan i sjuårsåldern. Den grundläggande undervisningen är kostnadsfri allmänbildande utbildning för hela åldersklassen, och de nio årskurserna är gemensamma för alla. Efter att ha genomfört grundskolans lärokurs har eleven fullgjort sin läroplikt. Grundskolan ger ingen examen, men nog behörighet för all gymnasie- och yrkesutbildning på andra stadiet.

Läsåret omfattar 190 skoldagar. Det inleds i medlet av augusti och avslutas i början av juni. Sommarlovet är över två månader.

Under de två första årskurserna i den grundläggande utbildningen får elevens arbetsdag inte vara längre än fem lektioner och under senare årskurser samt i påbyggnadsundervisningen inte längre än sju lektioner. Eleven i den grundläggande undervisningen, beroende på årskurs, har 19–30 lektioner per vecka.

Statsrådet fastställer de allmänna nationella målen för den grundläggande utbildningen samt timfördelningen mellan läroämnena. Utbildningsstyrelsen utarbetar de nationella läroplansgrunderna, vilka utgör grunden för kommunernas och/eller skolornas läroplan.

Elever i grundskolan 2005

Årskurs

Förskola	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Påbyggnads-undervisning
57 986	57 546	59 867	60 941	63 466	65 070	65 238	67 365	66 474	66 545	2 385

Totalt 632 883

Källa: Statistikcentralen

6

Undervisningsspråket är antingen finska eller svenska, men också samiska, romani eller teckenspråk kan användas som undervisningsspråk. En del av undervisningen kan även ges på ett språk som inte är elevens eget, förutsatt att det inte äventyrar elevens möjligheter att följa undervisningen. Samisktalande elever inom samernas hembygdsområde ska i huvudsak undervisas på samiska. Elever med nedsatt hörsel ska vid behov få undervisning även på teckenspråk.

Läroämnen i den grundläggande utbildningen

- Modersmål och litteratur
- A-språk
- B-språk
- Matematik
- Miljö- och naturkunskap
- Biologi och geografi
- Fysik och kemi
- Hälsokunskap
- Religion/livsåskådningskunskap
- Historia och samhällslära
- Musik
- Bildkonst
- Slöjd
- Gymnastik
- Huslig ekonomi
- Elevhandledning
- Valfria ämnen

I årskurs 1–2 studerar eleverna minst 19 timmar per vecka, i årskurs 3–4 minst 23 timmar, i årskurs 5–6 minst 24 timmar och i årskurs 7–9 minst 30 timmar.

Special- och påbyggnadsundervisningen

Special- och påbyggnadsundervisningen avser att stöda eleven. En elev som p.g.a. handikapp, sjukdom, försenad utveckling eller annat skäl inte kan undervisas på annat sätt ska intas eller överföras till specialundervisning, ifall eleven inte annars kan få undervisning. Specialundervisningen arrangeras om möjligt i anknytning till den övriga undervisningen eller i en specialklass eller på något annat lämpligt ställe. Handikapp eller sjukdom kan även motivera en förlängning av läroplikten. Då inleds läroplikten det år då barnet fyller sex år och varar elva år.

Ungdomar som fullgjort den grundläggande utbildningens lärokurs kan erbjudas påbyggnadsundervisning, vilken räcker ett år. Den syftar till att hjälpa den unga att gå vidare till utbildning på andra stadiet.

Morgon- och eftermiddagsverksamhet och grundläggande konstundervisning

Kommunerna arrangerar frivillig morgon- och eftermiddagsverksamhet utanför lektionstid, som är riktad till elever i årskurs 1 och 2 i grundskolan samt i specialundervisningen. Morgon- och eftermiddagsverksamheten stöder hemmets och skolans fostrande uppgift samt barnets emotionella och etiska utveckling, främjar barnets välbefinnande och erbjuder olika slags ledda aktiviteter.

Inom ramen för morgon- och eftermiddagsverksamheten kan även arrangeras grundläggande konstundervisning, vilken är främst till barn och ungdomar riktad konstfostran utanför skolan. Grundläggande konstundervisning framskrider målinriktat från en nivå till följande. Den ger eleverna färdigheter att uttrycka sig samt att söka sig till yrkesutbildning eller yrkeshögskole- och universitetsutbildning inom området. Målen och det centrala innehållet för undervisningen har definierats i läroplansgrunderna som Utbildningsstyrelsen fastställt för nio konstgrenar. Nätverket av läroanstalter som åtnjuter statsandelar består av 88 musikläroanstalter och 23 andra läroanstalter för olika konstformer. Av dem som deltar i undervisningen kan uppbäras skäliga avgifter, som utbildningsanordnarna beslutar om.

Internationella utbildningsjämförelser

Utbildningen i Finland har placerat sig väl i internationella jämförelser, som t.ex. Pisa-programmet, vilket utvärderar 15-åringars kunskaper i matematik, naturvetenskaper, läsfärdighet och problemlösning. Inlärningsresultaten hos finländska elever i den grundläggande utbildningen höll i utvärderingen toppklass i de viktigaste läroämnena, och skillnaderna mellan elever, skolor och regioner i landet var internationellt sett mycket små.

Framgången beror på många faktorer. Det finländska skolsystemet garanterar alla barn och ungdomar lika möjligheter till grundläggande utbildning oavsett deras sociala ställning, kön och etniska bakgrund. Utbildningen är kostnadsfri och alla har möjlighet att tillgodogöra sig övergripande studiesociala förmåner, som t.ex. skolbespisning, stöd för skolresor samt elevvård. Lärarutbildningen garanterar att undervisningen håller hög kvalitet. I Finland ligger ansvaret för undervisningsarrangemangen hos kommunerna, dvs. nära barnen och ungdomarna och hemmen. Finländarna litar på undervisningen, och samarbetet mellan hem, skola och olika myndigheter har redan långa anor.

Finlands omfattande biblioteksnät har också bidragit till den goda läskunnigheten. I Finland finns inemot tusen allmänna bibliotek, där man får låna material gratis. År 2004 uppgick antalet utlåningar till över 100 miljoner, dvs. ungefär 20 utlåningar per finländare.

Trots de goda och jämna inlärningsresultaten finns det också i Finland barn och ungdomar som kräver insatser av utbildningssystemet för att kunna utveckla sina kunskaper och sitt välbefinnande. Att ingripa i ett tidigt och förebyggande skede då barn och ungdomar mår illa är mänskligt och ekonomiskt sett lönsamt för både individen och samhället.

Anordnare av förskoleundervisning och grundläggande utbildning

Grundskolenätet omspänner hela landet. År 2005 fanns det 3 579 grundskolor i Finland. Flertalet elever går i medelstora skolor med 300–499 elever. De minsta skolorna har färre än tio elever, de största över 900.

Kommunen arrangerar förskoleundervisning och grundläggande undervisning för barn i förskole- och läropliktsålder inom sitt område. Staten deltar i kostnaderna genom att betala ut statsandelar till utbildningsanordnaren. Som kalkyleringsgrund för statsandelarna används ett pris per enhet (euro per elev) som årligen fastställs av undervisningsministeriet. År 2005 stod staten för 57 procent av finansieringen och kommunerna för 43 procent.

Grundläggande utbildning för vuxna

Vuxna kan genomföra hela lärokursen för den grundläggande utbildningen (44 kurser) eller läsa in separata läroämnen. Undervisning arrangeras vid vuxengymnasier eller folkhögskolor, vilka statsrådet har beviljat tillstånd att anordna grundläggande utbildning.

Etablering i fortsatt utbildning omedelbart efter avslutad grundskola 2004

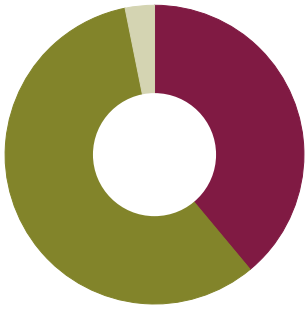

Yrkesutbildning	37 %
Gymnasieutbildning	55 %
Grundskolans påbyggnadsundervisning	3 %

Källa: Statistikcentralen

Utveckling av poängmedeltalen i PISA-utvärderingarna år 2000 respektive 2003

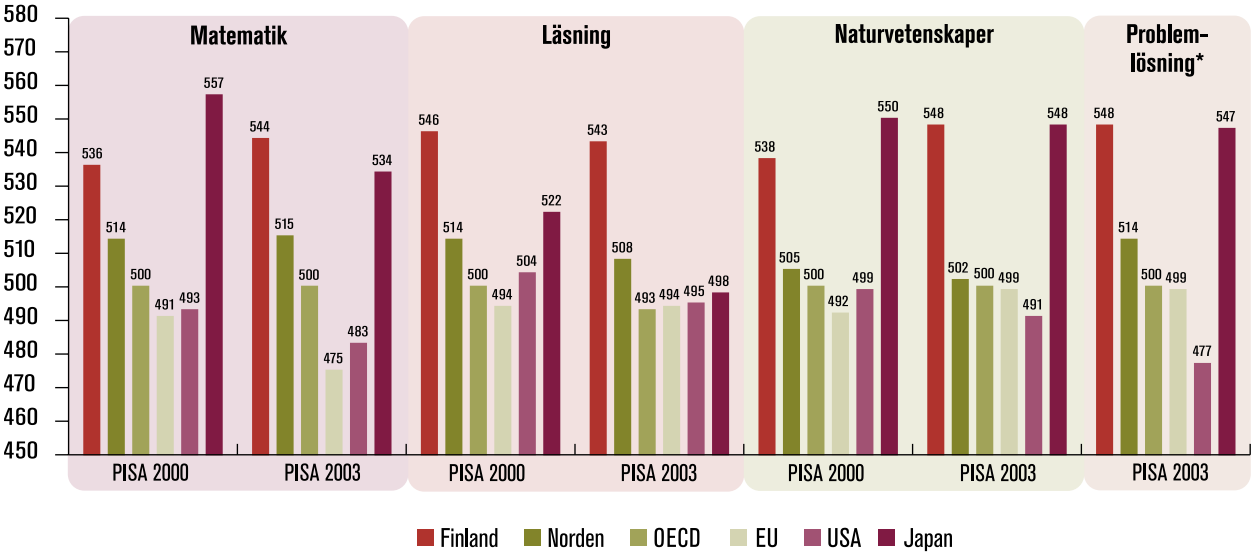

* ingick inte i PISA 2000

Källa: PISA

Elvi Rista

GYMNASIEUTBILDNING OCH YRKESUTBILDNING

Utbildning på andra stadiet, efter den grundläggande utbildningen, utgörs av gymnasie- eller yrkesutbildning. Att avlägga examen tar vid vardera i regel tre år; examen ger allmän behörighet för fortsatta studier vid universitet eller högskola.

Gymnasierna är allmänbildande. Gymnasiestudierna avslutas med en riksomfattande studentexamen, över vilken ges ett separat betyg. Den grundläggande yrkesutbildningen leder till yrkesinriktad grundexamen. Yrkesinriktad grundexamen samt yrkesexamen och specialyrkesexamen kan avläggas som fristående examen, oavsett hur man inhämtat sina yrkeskunskaper.

GYMNASIERNA

Gymnasieutbildningen främjar allmänbildningen. Dess mål är att stöda de studerandes uppväxt till harmoniska samhällsmedlemmar samt att bibringa dem de kunskaper och färdigheter som de behöver för fortsatta studier. Dessutom ska utbildningen stöda de studerandes förutsättningar för livslångt lärande och för att utveckla sig själva under hela livet.

Gymnasiet är en årskurslös och kursformad allmänbildande skola, som avslutas med en riksomfattande studentexamen. Gymnasiet ger ingen yrkeskompetens. Efter fullgjord gymnasieutbildning kan man för fortsatta studier söka sig till universitet, yrkeshögskola eller yrkesutbildning på andra stadiet.

Kravet för inträde till gymnasiet är fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen. De studerande söker till gymnasierna och yrkesläroanstalterna genom ett gemensamt ansökningssystem. Ifall antalet sökande är större än antalet nybörjarplatser, väljer gymnasierna ut sina studerande utgående från tidigare studieframgång. Gymnasiestudierna avbryts mycket sällan.

En del av gymnasierna har specialiserat sig och betonar vissa läroämnen, som t.ex. idrott, bildkonst och musik. Dessutom finns det i Finland gymnasier där man kan avlägga internationella examina på gymnasienivå.

Gymnasiestudier

De studerande vid gymnasierna är vanligen 16–19 år gamla. De flesta av dem fullgör gymnasiets lärokurs på tre år. Gymnasieutbildningen för vuxna ges vid vuxengymnasier eller gymnasiala vuxenlinjer, där det är möjligt att även fullgöra gymnasiets lärokurs och ta studentexamen. Vuxengymnasierna arbetar i regel kvällstid. Utöver den examensinriktade utbildningen kan man vid vuxengymnasiet genomföra enskilda läroämnen eller höja sina tidigare vitsord.

Gymnasiestudierna genomförs i form av kurser. Undervisning i de olika läroämnena samt studiehandledning ges i kurser som i genomsnitt omfattar 38 lektioner. Gymnasiets lärokurs består av sammanlagt minst 75 kurser. Gymnasieutbildningen för vuxna omfattar minst 44 kurser om i genomsnitt 28 lektioner.

Om de allmänna nationella målen för gymnasieutbildningen samt om fördelningen av undervisningstiden för olika läroämnen och ämnesgrupper respektive elevhandledning beslutar statsrådet. Utbildningsstyrelsen beslutar om undervisningens mål och centrala innehåll genom att fastställa läroplansgrunderna, utgående från vilka utbildningsanordnarna utarbetar den lokala läroplanen.

Undervisningen är kostnadsfri för dem som slutför hela gymnasiet. Av dem som tar separata ämnen kan uppbäras olika avgifter. Läroböckerna måste eleverna bekosta själva och deltagandet i studentexamen är avgiftsbelagt.

Etablering år 2003 efter avlagd studentexamen år 2002

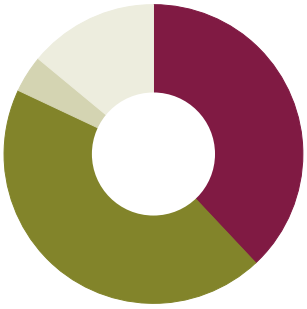

Sysselsatta	38 %
Helstidsstuderande	44 %
Arbetslösa	4 %
Övriga*	14 %

* inkl. t.ex. personer i beväringstjänst

Källa: Statistikcentralen

Studentexamen

Den riksomfattande studentexamen mäter huruvida de studerande har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som stipuleras i gymnasiets läroplan samt uppnått en tillräcklig mognad enligt målen för gymnasieutbildningen. Studentexamen arrangeras två gånger om året, på våren och på hösten. Examen kan avläggas i sin helhet vid ett examenstillfälle eller delas upp på högst tre på varandra följande examenstillfällen.

Studentexamen innehåller minst fyra prov. Det enda obligatoriska provet för alla är provet i modersmålet. De övriga tre obligatoriska proven väljs bland det andra inhemska språket, ett främmande språk, matematik och realproven. Den studerande kan dessutom skriva extra prov.

Uppgiften att administrera studentexamen samt utarbeta och bedöma examensuppgifterna ankommer på studentexamensnämnden, som tillsätts av undervisningsministeriet för tre år i sänder

Anordnare av gymnasieutbildning

Gymnasieutbildning kan anordnas av kommuner, samkommuner, föreningar eller stiftelser som beviljats tillstånd av undervisningsministeriet. Staten deltar i kostnaderna för utbildningen genom lagstadgade statsandelar, vilka baserar sig på antalet studerande samt på ett fastställt pris per studerande. I Finland finns 435 gymnasier, av vilka de flesta upprätthålls av kommuner.

Antal studerande och examina vid gymnasierna

	2002	2003	2004
Nyantagna studerande	41 020	42 610	43 000
Studentexamina	36 200	35 170	34 620
Antal studerande	124 160	120 870	118 530

Källa: Statistikcentralen

YRKESUTBILDNING

Yrkesutbildningen består av grundläggande yrkesutbildning, yrkesinriktad tilläggsutbildning och fortbildning. Yrkesutbildningens viktigaste uppgift är att ge studerandena de yrkeskunskaper som behövs i arbetslivet. Dessutom ger den omfattande färdigheter för ett livslångt lärande och självutveckling genom livet. I den yrkesinriktade tilläggsutbildningen ligger tyngdpunkten i dag på att stärka utvecklings- och serviceuppgiften för arbetslivet och på att svara på kompetensbehovet hos i synnerhet små och medelstora företag. Yrkesutbildning ges för alla examina vid yrkesläroanstalterna eller som läroavtalsutbildning.

Yrkesutbildningen är avsedd såväl för ungdomar som går ut grundskolan och vidare i arbetslivet, som för yrkesarbetande vuxna. Vuxna kan avlägga samma yrkesinriktade grundexamina som ungdomarna. De kan också delta i yrkesinriktad tilläggsutbildning, som utgörs av fortbildning och kompletterande utbildning efter grundutbildningen.

De yrkesinriktade grundexamina ger goda grundläggande fackkunskaper och de specialkunskaper inom ett visst delområde, vilka krävs i arbetslivet. Dessutom får den som avlagt grundexamen allmän behörighet för fortsatta studier vid universitet eller yrkeshögskola.

Antal studerande och examina i den grundläggande yrkesutbildningen och den yrkesinriktade tilläggsutbildningen

Grundläggande yrkesutbildning

	2002	2003	2004
Nyantagna studerande	60 280	60 090	61 300
Avlagda examina	32 440	35 220	37 610
Antal studerande	143 620	147 410	149 340

Tilläggsutbildning

	2002	2003	2004
Nyantagna studerande	20 540	23 910	24 000
Avlagda examina	13 150	14 957	15 000
Antal studerande	36 990	42 120	43 000

Källa: Statistikcentralen

7

Grundexamen

Den yrkesinriktade grundutbildningen ger den studerande den yrkeskompetens som behövs för att gå ut i arbetslivet, samt färdigheter att utöva ett självständigt yrke eller fungera som företagare. De flesta av studerandena i den grundläggande yrkesutbildningen är ungdomar som gått ut grundskolan, men omkring en femtedel av utbildningen är riktad till vuxna, vilka redan har grundutbildning och arbetserfarenhet.

Yrkesinriktad grundutbildning arrangeras huvudsakligen vid olika läroanstalter, men allt fler examina avläggs som läroavtalsutbildning på arbetsplatser. Undervisningen baserar sig på de av Utbildningsstyrelsen fastställda nationella läroplansgrunderna, som utarbetats i samarbete med arbetslivet. Utgående från läroplansgrunderna utarbetar utbildningsanordnarna de lokala läroplanerna.

Den grundläggande yrkesutbildningen ger kompetens för över hundra olika yrken. Yrkesutbildning arrangeras inom åtta utbildningsområden med totalt 52 grundexamina och 116 utbildningsprogram. Examina har utarbetats i samarbete med representanter för arbetslivet.

Ansökan till yrkesutbildning sker via gemensam ansökan. I regel ska den studerande ha genomfört den grundläggande utbildningen. Även studenter kan avlägga samma yrkesinriktade grundexamina. För dem är studietiden kortare, eftersom de kan räkna sig till godo allmänbildande studier som ingår i studentexamen.

Yrkesinriktade studier utgör huvudparten av den utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen. Grundexamen omfattar 120 studieveckor, fördelade på yrkesinriktade (90 sv), allmänbildande (20 sv) och valfria (10 sv) studier. Den yrkesinriktade grundexamen innehåller minst 20 studieveckor inlärning i arbetet på arbetsplatser. En studievecka är lika med en 40 timmars studieinsats, vilken består dels av närstudier på läroanstalten, dels av självständigt arbete. Normalt tar det tre år att avlägga en yrkesinriktad grundexamen.

Inlärning i arbetet

Den yrkesinriktade grundexamen omfattar minst 20 studieveckor inlärning i arbetet. Detta innebär handledda studier enligt läroplanen, vilka genomförs på en arbetsplats i syfte att ge den studerande en del av den praktiska yrkesskicklighet som krävs för examen. Utbildningsanordnaren och en representant för arbetsplatsen kommer tillsammans med den studerande överens om målen för och handledningen under inlärningsperioden.

Yrkesprov

I utbildningen som leder till yrkesinriktad grundexamen bedöms den studerandes yrkeskunnande, förutom genom annan form av bedömning, bl.a. genom yrkesprov i olika praktiska arbetssituationer eller -uppgifter. På basis av yrkesproven bedöms hur väl den studerande har uppnått det yrkeskunnande som behövs i arbetslivet.

Målen och bedömningsgrunderna för yrkesprov fastställs i läroplansgrunderna. Proven läggs upp och genomförs i samarbete med närings- och arbetslivet. Ett trepartsorgan, som tillsatts av utbildningsanordnaren, utfärdar betyg över yrkesproven som en del av examensbetyget.

Fristående examen för vuxna

Den vuxna yrkesarbetande befolkningen har sedan medlet av 1990-talet erbjudits fristående examina, oavsett hur man inhämtat sina kunskaper. Som fristående examina kan avläggas yrkesinriktad grundexa-

Antal studerande i yrkesutbildningen efter utbildningsområde

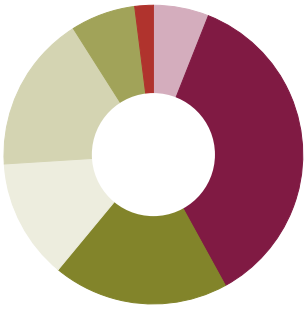

Naturbruk	6 %
Teknik och kommunikation	36 %
Handel och administration	19 %
Turism, kosthåll och ekonomi	13 %
Social- och hälsovård	17 %
Kultur	7 %
Fritidsverksamhet och idrott	2 %

Källa: Statistikcentralen

Etablering år 2003 efter avlagd yrkesexamen år 2002

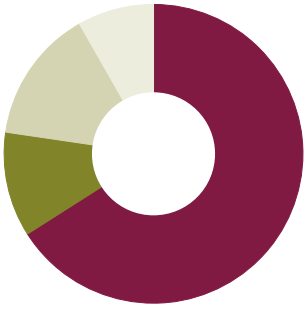

Sysselsatta	64 %
Heltidsstuderande	11 %
Arbetslösa	14 %
Övriga*	8 %

* inkl. t.ex. personer i beväringstjänst

Källa: Statistikcentralen

men, yrkesexamen, specialyrkesexamen eller delar av examen. Vid fristående examen har för undervisningen inte fastställts nationella läroplansgrunder, utan examensgrunder. Dessa utarbetas i samarbete med experter inom arbetslivet.

Examina är indelade i delexamina, och efter att ha avlagt alla delexamina har den studerande avlagt hela examen. En yrkesinriktad grundexamen som avlagts som fristående examen motsvarar till sin kravnivå en grundexamen för ungdomar. De kunskaper som krävs för en yrkesexamen motsvarar kunskaperna hos en yrkeskunnig inom området, och för specialyrkesexamen krävs djupare yrkeskunskaper.

Trots att man kan söka sig till en fristående examen helt utan förberedande utbildning, deltar de flesta studerande ändå i utbildning. Behovet, innehållet och mängden av förberedande utbildning bedöms i en individuell läroplan som utarbetas separat för varje studerande. I den vägs de tidigare inhämtade kunskaperna mot examensgrunderna, varefter man lägger upp en studieplan. Målet är att den studerande inte ska behöva studera sådana ämnen som han eller hon redan behärskar.

Antalet fristående examina har ökat kraftigt. Numera genomgår redan drygt 100 000 studerande förberedande utbildning, inklusive läroavtalsutbildning. På andra stadiet arrangeras även yrkesinriktad tilläggsutbildning, som inte leder till examen utan är avsedd att bygga upp yrkeskompetensen hos yrkesarbetande personer.

Nätverk av utbildningsanordnare för grundläggande yrkesutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning

Nätverket av utbildningsanordnare för den yrkesinriktade utbildningen bildas av mångsektoriella, ofta lokala eller regionala yrkesinstitut, som svarar för anordnandet av den grundläggande yrkesutbildningen och yrkesinriktade tilläggsutbildningen. Dessutom arbetar yrkesinstituten för att bygga upp kunnandet hos dels företagare, dels små och medelstora företag.

Utbildningen arrangeras vid läroanstalter i huvudsak som närundervisning och inlärning i arbetet eller som läroavtalsutbildning på arbetsplatser. Yrkesinstituten verkar i nära samarbete med närings- och arbetslivet.

I dag finns omkring 220 anordnare av grundläggande yrkesutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning. Nätverket av utbildningsanordnare byggs fortsättningsvis ut i syfte att skapa tillräckligt stora och mångsidiga eller på annat sätt effektiva utbildningsanordnare, vilka har goda förutsättningar att utveckla arbetslivet och svara på dess behov av kunnande.

Om de praktiska utbildningsarrangemangen beslutar utbildningsanordnarna, vars verksamhet styrs genom bl.a. lagstiftningen och de mål som uppställts i läroplansgrunderna. Yrkesutbildning kan anordnas av en kommun, samkommun, ett registrerat samfund, en stiftelse, staten eller ett statligt affärsverk.

Den som arrangerar grundläggande yrkesutbildning som leder till examen ska ha tillstånd av undervisningsministeriet att anordna utbildning. I tillståndet fastställs utbildningsanordnarens utbildningsområden och det totala antalet studerande, för vilket utbildning kan arrangeras genom finansiering med statsandelar. Utbildningsanordnarna beslutar självständigt om hur den för utbildningen beviljade finansieringen används och allokeras samt om hurdana läroanstalter eller verksamhetsställen de driver.

Effekten av utbildningsanordnarnas verksamhet mäts med bl.a. hur de utexaminerade placerar sig i arbetslivet och i fortsatta studier samt hur många av dem fullföljer utbildningen. En del av finansieringen är bunden till de här mätarna i form av resultatfinansiering, som utgör en del av finansieringssystemet för utbildningen. I kvalitetsarbetet utnyttjas bl.a. den allmänna referensram för kvalitetsstyrning i yrkesutbildningen som utarbetats i samband med Köpenhamnsprocessen.

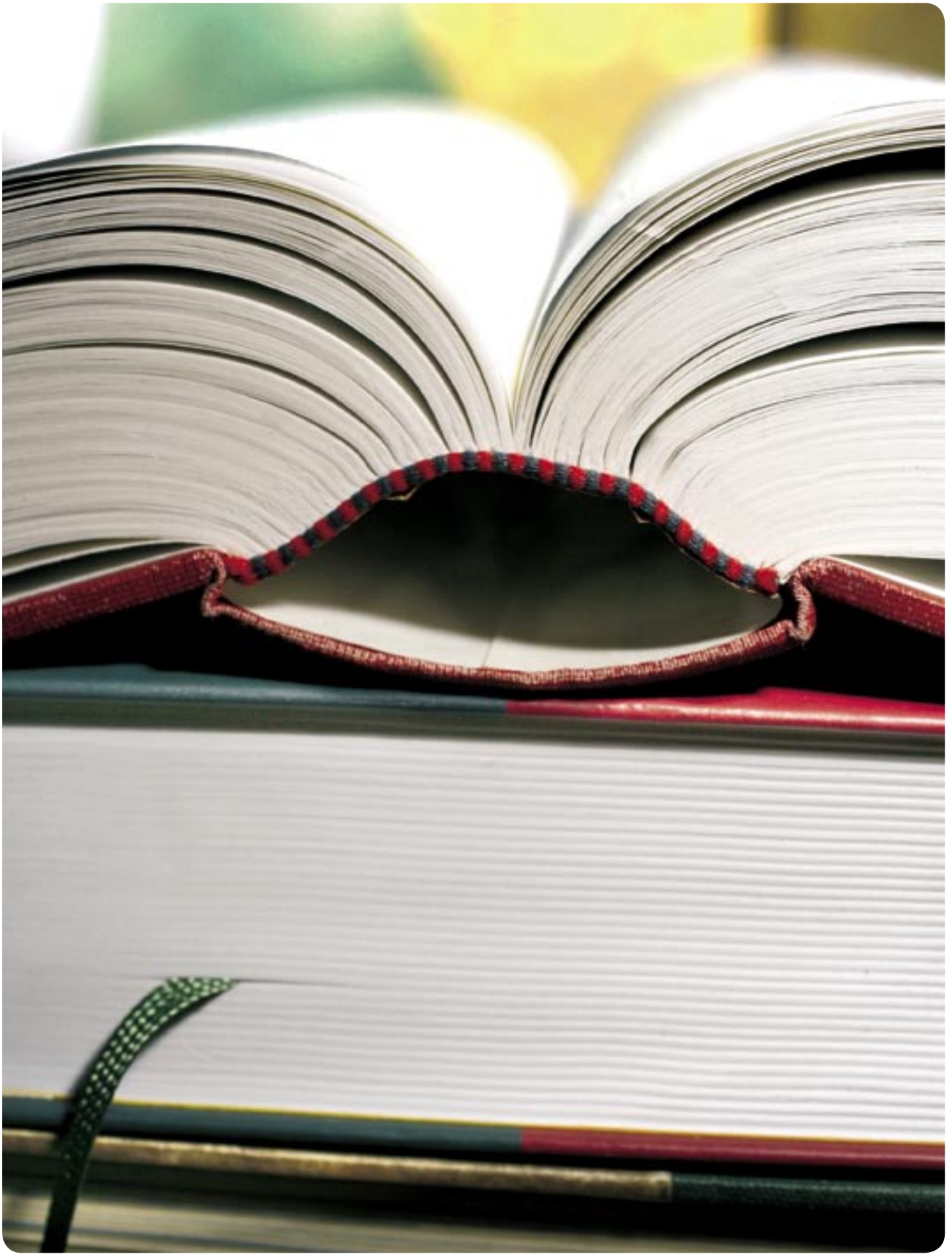

Petri Väänänen

HÖGSKOLEUTBILDNING

Högskoleväsendet i Finland utgörs av två sektorer som kompletterar varandra: yrkeshögskolorna och universiteten. Yrkeshögskolorna har som uppgift att utbilda experter för arbetslivet samt bedriva FoU som stöder både undervisningen och i synnerhet den regionala utvecklingen. Universiteten ska idka vetenskaplig forskning och erbjuda forskningsbaserad undervisning samt forskarutbildning.

Målet för högskolepolitiken är att möta samhällets bildningsbehov samt utbilda tillräckligt med högutbildade experter för näringslivets och för det övriga samhällets behov. I den allt mer kunskapsbaserade ekonomin framhävs universitetens och yrkeshögskolornas betydelse vid skapandet av förutsättningar för ekonomisk tillväxt, välfärd och ny sysselsättning. Finland satsar internationellt sett mycket på högskoleutbildning.

YRKESHÖGSKOLORNA

Yrkeshögskolorna har i uppgift att meddela högskoleundervisning som grundar sig på arbetslivets och arbetslivsutvecklingens krav samt på forskning och konstnärliga premisser. De ska också förbereda de studerande för yrkesinriktade expertuppdrag. Därtill bedriver yrkeshögskolorna tillämpad forskning och utveckling som stöder arbetslivet och den regionala utvecklingen samt beaktar den regionala näringsstrukturen

Yrkeshögskolesystemet byggdes upp under 1990-talet genom att sammanföra läroanstalter som tidigare gav utbildning på institutnivå och högre yrkesutbildning och genom att höja nivån på undervisningen. De första yrkeshögskoleexperimenten startade 1991–1992 och de första egentliga yrkeshögskolorna inledde sin verksamhet 1996. Yrkeshögskolorna är till sin karaktär mångsektoriella, regionala högskolor, vilka i sin verksamhet utgår från arbetslivskontakter och regional utveckling.

I Finland finns 29 yrkeshögskolor (år 2006), av vilka sju är kommunala, elva upprätthålls av en samkommun och elva är privata. Utöver dessa finns Högskolan på Åland samt Polisyrkeshögskolan som lyder under inrikesministeriet.

Yrkeshögskolorna fokuserar på bl.a. studieprocesserna, utbildningens kvalitet, innovationsverksamhet samt internationalisering av utbildningen.

Grundläggande och högre yrkeshögskoleexamina: nya studerande, avlagda examina och antal studerande

Grundexamen	2002	2003	2004	2005
Nya studerande	31 420	32 840	32 690	33 260
Examina	20 480	20 500	20 670	
Antal studerande	126 360	129 220	130 910	131 250
- varav utländska studerande	3 130	3 480	3 800	4 320

Högre yrkeshögskoleexamen	2002	2003	2004	2005
Nya studerande	160	310	240	630
Antal studerande	160	450	610	1 050

Källa: AMKOTA

Studier och examina

Studierna som leder till yrkeshögskoleexamen är uppbyggda som utbildningsprogram. De består av grundstudier och yrkesstudier, valfria studier, praktik för att främja yrkesskickligheten samt ett lärdomsprov.

De som avlagt yrkeshögskoleexamen (YH) kan efter att ha förkovrat sig i arbetslivet fördjupa sina yrkeskunskaper genom att studera vidare och avlägga högre yrkeshögskoleexamen (högre YH), vilken i arbetslivet ger samma behörighet som en högre examen som avläggs vid universitet. För studier som leder till högre yrkeshögskoleexamen krävs förutom grundexamen, även tre års arbetserfarenhet.

Yrkeshögskoleexamen omfattar 210–240 studiepoäng (3,5–4,5 år) och högre yrkeshögskoleexamen 60–90 studiepoäng (1,5–2 år).

Uppföljningen av studieframgången och studiehandledningen underlättas av de individuella studieplaner som görs upp för de studerande.

Riksomfattande gemensam ansökan

Ansökan till yrkeshögskolorna sker via en riksomfattande gemensam ansökan till yrkeshögskoleutbildning. Yrkeshögskolorna beslutar om grunderna för antagningen av studerande, arrangemangen för urvalsprov samt antagningen. Nästan 90 procent av ansökningarna kommer i elektroniskt format via Internet.

För att kunna bli antagen till studier som leder till yrkeshögskoleexamen ska den sökande ha fullgjort gymnasiets lärokurs eller avlagt studentexamen, en yrkesinriktad grundexamen eller fullgjort motsvarande studier utomlands.

Yrkeshögskolornas utbildningsområden enligt antal examina 2005

	Antal examina
Humanistiska ämnen och pedagogik	272
Kultur	1 748
Samhällsvetenskap, företagsekonomi och administration	4 771
Naturvetenskaper	1 102
Teknik och kommunikation	5 588
Naturbruk och miljö	672
Socialvård, hälsovård och idrott	5 558
Turism, kosthåll och ekonomi	1 432
Totalt	**21 143**

Källa: AMKOTA

Styrningen av yrkeshögskolorna

Yrkeshögskolorna är kommunala eller privata; tillstånd för verksamheten beviljas av statsrådet. Yrkeshögskolorna har rätt att själva bestämma över sina interna angelägenheter.

I målavtalen, som sluts mellan undervisningsministeriet, yrkeshögskolorna och deras huvudmän, avtalas för tre år i sänder om de mål som är centrala för den nationella högskolepolitiken och uppföljningen av dem samt om viktiga nationella utvecklingsprojekt. Avtal om antalet nya studerande och om projektfinansiering ingås varje år.

Staten och kommunerna finansierar tillsammans yrkeshögskolornas verksamhet. Statsfinansieringen fördelas mellan basfinansiering utgående från ett pris per studerande, samt projektfinansiering och resultatbaserad finansiering. Dessutom har yrkeshögskolorna extern finansiering.

Yrkeshögskolorna tillhandahåller också vuxenutbildning och öppen yrkeshögskoleutbildning i syfte att upprätthålla och utveckla kunnandet i yrkeslivet. Undervisningen och övriga arrangemang inom vuxenutbildningen har ordnats så, att det är möjligt att studera för en examen enligt utbildningsprogrammen vid sidan av arbetet. Av de studerande vid yrkeshögskolorna är cirka 16 procent vuxenstuderande.

Etablering år 2003 efter avlagd yrkeshögskoleexamen år 2002

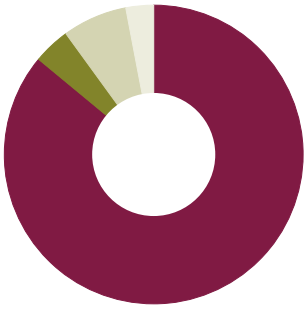

Sysselsatta	86 %
Heltidsstuderande	4 %
Arbetslösa	7 %
Övriga	3 %

Källa: Statistikcentralen

UNIVERSITETEN

Enligt universitetslagen är universitetens uppgift att främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen, att meddela på forskning grundad högsta undervisning och att fostra de studerande till att tjäna fosterlandet och mänskligheten. Universiteten ska fullgöra sina uppgifter i samverkan med det övriga samhället och främja forskningsresultatens och den konstnärliga verksamhetens genomslagskraft i samhället.

Finlands alla tjugo universitet är statliga. Tio av dem är mångvetenskapliga, tre ekonomiska, tre tekniskvetenskapliga och fyra konstnärliga. Inom försvarsministeriets förvaltningsområde verkar ytterligare försvarshögskolan. Universiteten finansieras huvudsakligen via statsbudgeten. Deras verksamhet grundar sig på undervisningens och forskningens frihet samt på universitetens autonomi.

8

Universitetsexamina

Vid universiteten kan avläggas lägre (kandidat) respektive högre (magister) högskoleexamen samt vetenskapliga och konstnärliga påbyggnadsexamina, dvs. licentiat- och doktorsexamen. I tvåstegssystemet, vilket infördes 2005, avlägger studenterna först lägre högskoleexamen och går därefter vidare till högre högskoleexamen.

Studierna mäts i studiepoäng. Ett år av heltidsstudier motsvarar 60 studiepoäng. Lägre högskoleexamen omfattar 180 studiepoäng och ska i princip kunna avläggas som heltidsstudier på tre år. Högre högskoleexamen omfattar 120 studiepoäng, vilket motsvarar två års heltidsstudier efter lägre högskoleexamen. Inom vissa discipliner, som t.ex. medicin, är examina mer omfattande och tar längre tid att avlägga.

Uppföljningen av studieframgången och studiehandledningen underlättas av de individuella studieplaner som görs upp för de studerande.

Påbyggnadsutbildningen vid universiteten leder till doktorsexamen, som i regel kan avläggas efter fyra år av heltidsstudier. Utöver de studier som krävs för doktorsexamen avfattar doktoranden en avhandling, vilken försvaras vid en offentlig disputation. Inom praktiskt taget alla discipliner är det dessutom möjligt att avlägga licentiatexamen före doktorsexamen.

Antal studerande och examina vid universiteten

	2002	2003	2004	2005
Grundexamina				
Nyantagna studerande	21 876	20 936	19 931	20 084
Avlagda examina	14 690	15 290	15 310	15 832
Antal studerande	144 310	147 090	149 170	151 824
- varav utländska studerande	2 840	2 890	3 050	3 250 (uppskattning)
Doktorsexamina				
Avlagda examina	1 220	1 260	1 400	1 420
Antal studerande (påbyggnadsexamina)	21 940	22 960	22 110	22 200
- varav utländska studerande	1 310	1 490	1 580	1 690 (uppskattning)

Källa: KOTA

Antagningen av studerande

Universiteten antar själva sina studerande på basis av betyg och olika slags urvalsprov. Den som blivit antagen kan under ett läsår ta emot endast en studieplats för studier som leder till högskoleexamen. Avsikten är att förenkla antagningen genom att införa ett system för gemensam ansökan till universiteten fr.o.m. läsåret 2008–2009.

Styrningen av universiteten

Förutom regeringsprogrammet, riktlinjerna i utvecklingsplanen för utbildning och forskning samt lagstiftningen styrs universiteten av resultatavtalen mellan undervisningsministeriet och universiteten.

Utgående från resultatavhandlingarna mellan universiteten och undervisningsministeriet sluts treåriga resultatavtal, i vilka målen för universitetens verksamhet fastställs, som t.ex. antalet examina, anslagen för att målen ska kunna uppnås, uppföljningen och utvärderingen av hur målen uppfylls samt utvecklingen av verksamheten. Resultatavhandlingarna förs varje år, och i dem får universiteten muntlig – och senare skriftlig – feedback på verksamheten under året och behovet av att utveckla verksamheten.

Universitetens finansiering

Universiteten får sin basfinansiering av staten. Omkostnadsanslaget till universiteten fastställs huvudsakligen på basis av det uppställda målet visavi examina respektive antalet de facto avlagda examina. Omkostnadsanslaget som kanaliseras via undervisningsministeriet består av basfinansiering, projektfinansiering och resultatbaserad finansiering. Den direkta statsfinansieringen utgör omkring 64 procent av universitetens totala finansiering.

Anslagen för basfinansieringen fördelas mellan universiteten enligt en kalkylmodell. I den beaktas, utöver undervisningen och forskningen, även universitetens samverkan med samhället. Skillnaderna mellan olika utbildningsområden har beaktats i kostnadskoefficienterna. Undervisningsministeriet beviljar även projektfinansiering för viktiga utvecklingsobjekt. Genom den resultatbaserade finansieringen belönas universiteten för verksamhetens kvalitet, genomslagskraft och effektivitet.

Grundforskningen vid universiteten finansieras i stor utsträckning av Finlands Akademi, som hör till undervisningsministeriets förvaltningsområde. Akademins uppgift är även att utvärdera forskningen såväl nationellt som internationellt. Universiteten har också en hel del extern finansiering från olika källor, t.ex. för forskningsprojekt, samt egna medel som de får för sina avgiftsbelagda tjänster, t.ex. fortbildning.

Livslångt lärande vid universiteten

Universitetsstudierna och -examina har gjorts allt mer flexibla, för att personer i olika livssituationer ska kunna ta del av utbildningen. Inom flera områden erbjuds för arbetslivet skräddarsydda magisterprogram och examensinriktad utbildning.

Utöver den examensinriktade utbildningen kan man studera vid det öppna universitetet, idka fortbildningsstudier vid universiteten eller vuxenutbildning som finansieras av arbetsförvaltningen.

Universitetsexamina efter utbildningsområde 2005

	Högre högskole examina	Kvinnor %	Doktorer	Kvinnor %
Teologi	208	61	25	32
Humanistiska vetenskaper	1 704	80	113	55
Konstindustri	219	63	12	75
Musik	133	61	11	45
Teater och dans	82	57	2	100
Pedagogik	1 583	83	83	69
Idrottsvetenskaper	91	49	5	40
Samhällsvetenskaper	1 253	74	119	50
Psykologi	228	87	19	89
Hälsovetenskaper	336	96	40	85
Juridik	414	54	15	40
Ekonomiska vetenskaper	1 734	55	89	46
Naturvetenskaper	1 558	53	272	44
Agrikultur-forstvetenskaper	247	61	39	44
Tekniska vetenskaper	2 450	25	277	25
Medicin	460	70	248	59
Odontologi	54	67	20	75
Veterinärmedicin	48	92	11	73
Farmaci	94	80	20	60
Bildkonst	24	75	2	0
Totalt	**12 920**	**60**	**1 422**	**49**

Källa: KOTA

Etablering år 2003 efter avlagd högre högsskoleexamen år 2002

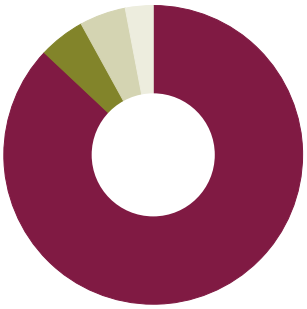

Sysselsatta	87 %
Heltidsstuderande	5 %
Arbetslösa	5 %
Övriga	3 %

Källa: Statistikcentralen

VUXENUTBILDNING

Pirjo Hammarberg, Noste

Vuxenutbildningspolitiken avser att erbjuda den vuxna befolkningen omfattande och mångsidiga möjligheter till studier. Grundförutsättningarna för livslångt lärande är goda för den vuxna befolkningen i Finland. Utbildningsalternativ finns att tillgå på alla utbildningsnivåer. De svarar på den vuxna befolkningens varierande behov av utbildning, som t.ex. individuell utveckling, höjning av utbildningsnivån samt komplettering och stärkande av yrkeskompetensen.

Regeringen har uppställt som mål att höja deltagargraden i vuxenutbildningen hos befolkningen i arbetsför ålder till 60 procent före år 2008 och minska skillnaderna i utbildningsnivå mellan åldersklasserna. Vuxenutbildningens roll framhävs i och med att befolkningen åldras och arbetsmarknaden förändras snabbt. I vårt vidsträckta och glest befolkade land är det viktigt att vuxenutbildning finns att tillgå i regionerna. Vuxenutbildningen är ett viktigt instrument för att främja ett harmoniskt samhälle, jämlikhet och ett aktivt medborgarskap.

Vuxenutbildningspolitiken har de senaste åren betonat vikten av att höja kunskapsnivån hos personer som fullgjort endast utbildning på grundnivå. Målet är att ge yrkesverksamma vuxna i åldern 30–59 år en möjlighet att förvärva en yrkesexamen eller sådana IT-färdigheter som behövs i arbetslivet.

I Finland anordnas vuxenutbildning i stor omfattning vid läroanstalter och den utgör en viktig del av de flesta läroanstalters verksamhet, med undantag av grundskolorna och ungdomsgymnasierna. Vuxna kan delta i utbildning på alla stadier i utbildningssystemet. Dessutom kan de studera inom ramen för det fria bildningsarbetet.

Med undantag av yrkes- och specialyrkesexamina är all examensinriktad vuxenutbildning i Finland gratis för den studerande. Staten stöder även annan till vuxna riktad utbildning för att de avgifter som uppbärs av de studerande ska hållas skäliga.

Tilläggsutbildning och fortbildning

Den snabba förändringen i arbetslivet och de växande kompetenskraven har ökat betydelsen av yrkesinriktad tilläggsutbildning. För att förlänga tiden i arbetet och främja rörligheten i yrket behövs många olika möjligheter att upprätthålla och utveckla kunnandet. Yrkeskunskaperna uppdateras genom tilläggsutbildning och fortbildning.

I Finland anordnar praktiskt taget alla yrkesläroanstalter och högskolor yrkesinriktad tilläggsutbildning och fortbildning, allt mellan kortkurser till mycket långa och krävande fortbildningsprogram.

Examina i vuxenutbildningen

Vuxna kan avlägga examina i den allmänbildande utbildningen – grundskolans lärokurs och studentexamen – och genomföra de studier som krävs för dem tack vare arrangemang som avpassats efter den yrkesarbetande befolkningen.

Inom yrkesutbildningen finns för vuxna fristående examina, som kan avläggas på tre nivåer: yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen. I grundexamen visar man att man besitter de kunskaper och färdigheter som behövs i yrket, medan man i yrkesexamen ska ha den yrkeskunskap som krävs av en yrkeskunnig inom området och i specialyrkesexamen klara av de mest krävande arbetsuppgifterna.

Fristående examina kan avläggas oavsett hur man skaffat sig sin yrkesskicklighet. Kunskaper som man inhämtat genom utbildning, i arbetslivet eller fritidsaktiviteter kan utnyttjas vid de yrkesprov som ingår i examen. De som avlägger fristående examen deltar i regel i förberedande utbildning. Examina övervakas av en examens komission, vilken består av representanter för arbetsgivaren, de anställda och lärarna. En grundexamen som avlagts som fristående examen är densamma som en yrkesinriktad grundexamen på andra stadiet för ungdomar.

De grundexamina som avläggs vid yrkeshögskolorna inom ramen för vuxenutbildning är desamma som i

den övriga utbildningen, men de arrangeras så att man kan studera för examen vid sidan av arbetet. Högre yrkeshögskoleexamen är avsedd för vuxna, och för den krävs utöver grundexamen från yrkeshögskola även minst tre års arbetserfarenhet. Universiteten har inga särskilda utbildningsprogram för vuxna, utan vuxna som hör till den arbetsföra befolkningen studerar i samma grupper som övriga studerande.

Vuxna har möjlighet att avlägga delexamina, vilka sedan kan fogas till examen. De kan genomföra delar av gymnasieutbildningen, ämnesstudier. Även delar av en fristående examen kan avläggas separat, eftersom utbildningen som förbereder vuxna för yrkesinriktade fristående examina arrangeras i form av moduler.

Fristående studier som följer examensfordringarna vid universitet och yrkeshögskolor anordnas i stor omfattning. De syftar till att förbättra alla befolkningsgruppers möjligheter att genomföra högskolestudier och göra studierna åtkomliga i regionerna. Studier vid det öppna universitetet kan anordnas av andra utbildningsorganisationer än universitet, men studierna motsvarar alltid universitetsstudier och sker under universitetens tillsyn. Studier vid det öppna universitetet kan under vissa förutsättningar utgöra grunden för examensinriktade studier.

Fritt bildningsarbete

Det fria bildningsarbetet stöder – utgående från principen om livslångt lärande – en mångsidig utveckling av personligheten samt förmågan att verka i en gemenskap. Med fritt bildningsarbete avses det nätverk av läroanstalter som uppkommit som ett resultat av en lång historisk utveckling, och den undervisning läroanstalterna meddelar. Målen för och innehållet i det fria bildningsarbetet fastställs inte av utomstående parter, utan är en angelägenhet för läroanstalternas och organisationernas huvudmän. Dessa kan representera t.ex. olika livsåskådningar eller religiösa uppfattningar eller fungera utgående från lokala och regionala behov av bildningsarbete.

Spektret för det fria bildningsarbetet är brett. Trots att utbildningen strävar efter att svara på de personliga utvecklingsbehoven, tjänar många studiehelheter även de studerandes utveckling i yrket och verksamhet i arbetsgemenskapen.

Tyngdpunkten i verksamheten för läroinrättningar som meddelar utbildning inom det fria bildningsarbetet ligger på vuxenutbildningen. Sådana läroanstalter är medborgarinstitut, folkhögskolor, studiecentraler, idrottsutbildningscenter och sommaruniversitet. Un-

Utbildning för vuxna samt antal deltagare år 2004

	Examensinriktad utbildning	Annan utbildning och delexamina
Allmänbildande utbildnig på andra stadiet	Gymnasieutbildning för vuxna 12 900	Ämnesstudier vid gymnasium 13 800
Yrkesutbildning på andra stadiet	Grundläggande yrkesutildning inför yrkesprov, inkl. läroavtalsutbildning 42 500 Utbildning inför yrkes- eller specialyrkesexamen, inkl. läroavtalsutbildning 66 200	Icke-examensinriktad yrkesinriktad tilläggsutbildning
Yrkeshögskolor	Utbildning inför grundexamen för vuxna 21 500 Högre yrkeshögskoleexamina 600	Öppna yrkeshögskolan 10 700 Specialiseringsstudier vid yrkeshögskola 8 100
Universitet	Separata magisterprogram	Öppna universitetet 82 300 Specialiseringsstudier vid universitet 4 300 Fortbildning vid universitet 83 300

dervisningsministeriet kan bevilja dem tillstånd att anordna även allmänbildande eller yrkesinriktad utbildning.

Under de närmaste åren kommer utbildning inom det fria bildningsarbetet speciellt att riktas in på informationssamhällsstudier, språk- och kulturutbildning för invandrare samt studier som främjar ett aktivt medborgarskap. Den fria bildningsarbetets läroanstalter är också viktiga anordnare av öppen universitetsundervisning.

Studerande inom det fria bildningsarbetet

	2002	2003	2004
Medborgarinstitut	1 036 840	1 034 610	1 059 010
Folkhögskolor	134 490	138 900	147 780
Studiecentraler	309 900	299 360	338 550
Sommaruniversitet	73 450	71 450	75 370
Idrottsutbildningscenter	84 900	87 280	79 770
Totalt	**1 639 580**	**1 631 600**	**1 700 480**

Källa: Statistikcentralen

Handledning och rådgivning för vuxenstuderande

Vuxenutbildningspolitiken har under de senaste åren fokuserat på att utveckla handledningen och rådgivningen inom vuxenutbildningen. Fungerande handledning och rådgivning är en förutsättning för att allt fler av den arbetsföra befolkningen ska kunna delta i vuxenutbildning. Speciella insatsområden har varit en flexibel övergång från ett utbildningsstadium till följande, tillgodoräknandet av tidigare kunskaper samt elektroniska tjänster för information och handledning.

Finansieringen av vuxenutbildning

Den examensinriktade vuxenutbildningen finansieras av staten och kommunerna, med undantag av utbildning som leder till universitetsexamen, vilken helt finansieras med statliga medel. Den utbildning som leder till yrkes- eller specialyrkesexamen anordnas huvudsakligen med offentlig finansiering. För utbildningen kan uppbäras skäliga studieavgifter.

Staten står för cirka hälften av finansieringen av utbildningen inom det fria bildningsarbetet och återstoden av kostnaderna täcks huvudsakligen genom studieavgifter och annan finansiering av huvudmannen. Genom statlig finansiering vill man åstadkomma ett så täckande utbud av vuxenutbildning som möjligt, utan att de avgifter som uppbärs av de studerande som på eget initiativ söker utbildning ska bli oskäliga. Av kostnaderna under undervisningsministeriets budgetmoment allokeras 12–13 procent till vuxenutbildning. Av denna summa kanaliseras nästan hälften till den yrkesinriktade vuxenutbildningen och en femtedel till det fria bildningsarbetet.

Företag köper fortbildning för sin personal av läroanstalter och utbildningsföretag som erbjuder vuxenutbildning. Arbetsförvaltningen köper också en hel del olika slags utbildning för arbetslösa och personer som hotas av arbetslöshet.

Deltagande i vuxenutbildning bland 18–64-åringar år 2000

Ålder	N	% av ålders gruppen
18-64	1 754 057	54
25-64	1 528 644	55
50-64	406 033	42
Kön		
Män	798 731	49
Kvinnor	955 326	59
Utbildningsnivå		
Grundnivå	340 450	37
Mellannivå	725 994	51
Högre nivå	687 614	76

Källa: Statistikcentralen

FORSKNING

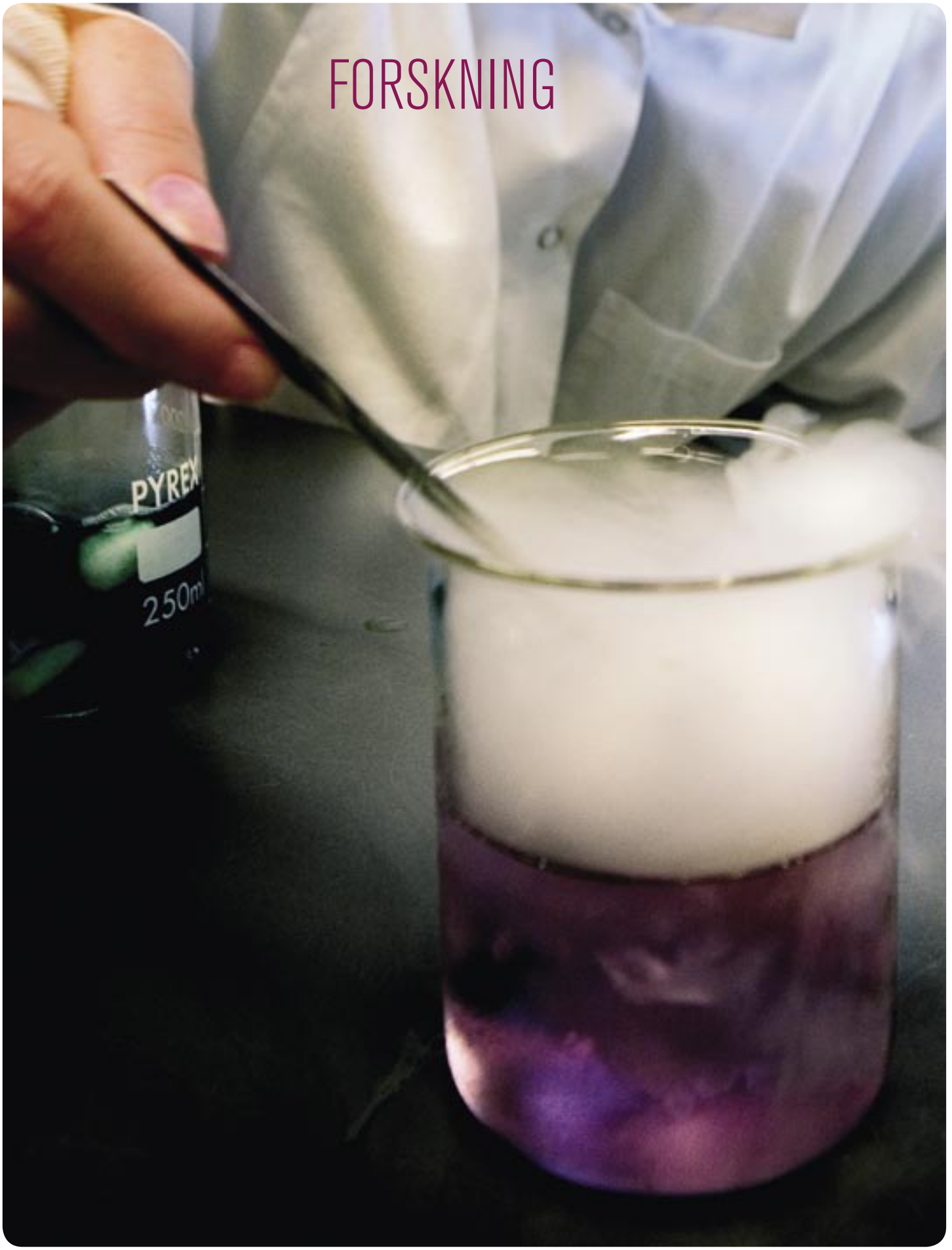

Karoliina Paatos

Finland satsar på forskning. Utbildnings-, forskningsoch teknologipolitiken har byggts upp över en längre tid i syfte att stärka det nationella innovationssystemet. Målet är att stärka kunskapen och kompetensen samt att ge det vetenskapliga arbetet bättre status och genomslagskraft internationellt. Internationella framgångar inom forskningen stöds genom bidrag till högkvalitativ forskning samt genom att underlätta inrättandet och utvecklingen av kreativa forskningsmiljöer. Den offentliga finansieringen för forskning stärker kunnandet som utgör grunden för en hållbar ekonomisk tillväxt och för välfärden.

Forskningspolitiken har som mål att främja forskningen, trygga en positiv utveckling av forskningens och forskarutbildningens kvalitet, genomslagskraft och internationalisering samt göra forskningssystemet effektivare och bättre balanserat än tidigare. Utvecklingsinsatserna för den vetenskapliga forskningen baserar sig på den av statsrådet godkända utvecklingsplanen för utbildningen och forskningen i högskolorna samt på de riktlinjer som dragits upp av vetenskaps- och teknologirådet

Om principerna för och lagstiftningen om forsknings-, teknologi- och innovationspolitiken beslutar riksdagen. Statsrådet och ministerierna som en del av statsrådet svarar för planeringen och verkställandet av forsknings- och teknologipolitiken. Undervisningsministeriets domän är bl.a. utbildningen och forskningspolitiken, medan handels- och industriministeriet handhar bl.a. frågor som gäller närings- och teknologipolitiken.

Vetenskaps- och teknologirådet är en central organisation i ärenden som gäller främjandet av vetenskapen, tekniken och den vetenskapliga utbildningen. Rådet dryftar hur forsknings- och teknologipolitiken ska inriktas och samordnas samt bereder planer och framställningar som anknyter till detta. Rådet består av statsministern (ordförande), undervisningsministern och handels- och industriministern (viceordförande) samt finansministern och högst fyra andra ministrar.

I rådet ingår även representanter för forskningens finansiärorganisationer, universiteten, forskningsinstituten, näringslivet och arbetstagarna.

Aktörer i forskningssystemet

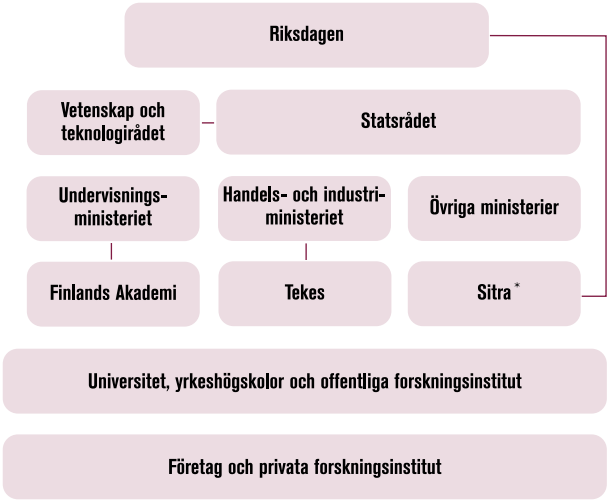

* Jubileumsfonden för Finlands självständighet

Satsningar på forskning

Satsningarna på forskning och utveckling uppgick i Finland till omkring 5,3 miljarder euro år 2004. Utgifterna för forskning och utveckling var 3,5 procent av bruttonationalprodukten, vilket ger Finland en placering bland de främsta OECD-länderna.

Den privata sektorn stod för 68 procent av FoU-finansieringen, den offentliga finansieringen för 29 procent och den utländska finansieringen för 3 procent. Ungefär hälften av företagens satsningar på FoU härstammar från el- och elektronikindustrin.

Finland och Sverige är de enda EU-länderna, där FoU-satsningarna ligger över EU-ländernas gemensamt uppställda mål att öka investeringarna i forskning och utveckling till i genomsnitt tre procent av BNP före år 2010. De har också uppnått målet att höja andelen av den privata finansieringen för FoU till två tredjedelar.

Den finländska vetenskapliga forskningen har gett goda resultat. Finlands andel av den globala forsknings- och utvecklingsverksamheten är omkring 0,6 procent. Omkring 1 procent av de vetenskapliga publikationerna är finländska, och andelen referenser till finländska publikationer uppgår till omkring 1,15 procent.

Under de senaste tio åren har antalet FoU-anställda ökat från 40 000 till nästan 80 000. De utgör över 2 procent av hela arbetskraften, vilket är en toppnotering inom OECD. Antalet doktorsexamina har fördubblats på tio år.

Kvalitet och internationalisering

Den finländska forskningens kvalitet och genomslagskraft främjas genom internationellt samarbete. Detta främjas på alla nivåer i vårt forskningssystem.

Finland medverkar i centrala internationella organ och organisationer för forskningssamarbete och deltar aktivt i forskningssamarbetet i Europa. Forskarna och forskningsorganisationerna har utmärkt sig inom EU:s ramprogram för forskning. Finland medverkar vid utvecklingen av det europeiska forskningsområdet bl.a. genom att delta aktivt i uppbyggandet av nätverk mellan nationella forskningsprogram.

Kvaliteten på forskningen har befästs genom att fokusera på konkurrensbaserad offentlig finansiering av forskning, vilken allokeras främst genom Finlands Akademi och Teknologiska utvecklingscentralen Tekes. Dessa finansiärorganisationer för forskning står för över 40 procent av den offentliga forskningsfinansieringen.

Finlands Akademi, som hör till undervisningsministeriets förvaltningsområde, är en central finansiär av den vetenskapliga forskningen. Akademins uppgift är att höja den finländska vetenskapliga forskningens kvalitet och status genom konkurrensbaserad forskningsfinansiering. Huvudparten av finansieringen via Akademin kanaliseras till forskning vid universiteten. Akademin finansierar bl.a. forskningsprojekt, forskningsprogram, spetsforskningsenheter, forskartjänster, forskarutbildning samt internationellt samarbete. Akademin har fyra forskningsråd, vilka beslutar om forskningsfinansieringen inom sina respektive sektorer.

Forskningen vid yrkeshögskolorna och universiteten

Den forskning som bedrivs vid yrkeshögskolorna är huvudsakligen arbetslivsorienterad tillämpad forskning och utveckling, som i regel anknyter till den regionala näringsstrukturen och utvecklingen av den. Insatsområden för yrkeshögskolorna är att främja växelverkan mellan undervisningen och FoU, att höja personalens kunskapsnivå samt att bygga upp nätverk mellan yrkeshögskolorna, universiteten och forskningsinstituten.

Forsknings- och utvecklingsverksamheten vid yrkeshögskolorna har ökat under de senaste åren. EU:s strukturfonder är de viktigaste finansieringskällorna för FoU vid yrkeshögskolorna

10

Forsknings- och utbildningspersonal sektorvis 2005

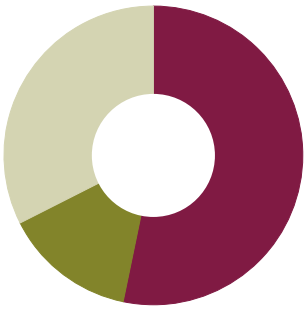

Företagssektorn	41 000
Offentliga sektorn	11 000
Högsskolesektorn	25 000
Totalt	77 000

Källa: OECD

Forsknings- och utvecklingsinsatserna i vissa OECD-länder (% av bruttonationalprodukten)

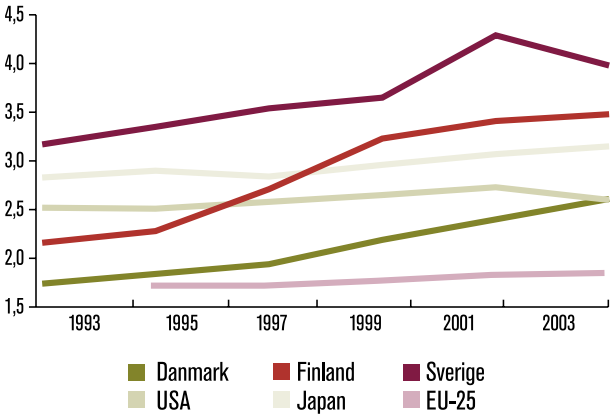

Källa: OECD

Universitetens uppgifter omfattar vetenskaplig forskning och forskningsbaserad högsta utbildning, inklusive forskarutbildning. Doktorsexamen kan avläggas endast vid universitet.

Omkring hälften av forskningsfinansieringen till universiteten kommer direkt från statsbudgeten. Med de här medlen tillgodoses huvudsakligen de grundläggande förutsättningarna för forskningen. Universiteten beslutar själva om allokeringen av den direkta budgetfinansieringen. Den andra hälften av universitetens forskningsfinansiering utgörs av extern finansiering till forskningen, huvudsakligen konkurrensbaserat forskningsfinansiering. De viktigaste externa finansieringskällorna är Finlands Akademi samt Teknologiska utvecklingscentralen Tekes. Andelen EU-finansiering uppgår till omkring nio procent av den externa finansieringen. Universitetens forskningskostnader uppgick till omkring 900 miljoner euro år 2005.

Forskarskolor

Forskarutbildningen vid universiteten stärktes då man år 1995 inrättade ett system av forskarskolor. Systemets centrala mål är att säkerställa kvaliteten på forskarutbildningen, förkorta den tid som behövs för att färdigställa en doktorsavhandling, samt att stimulera internationellt samarbete.

Forskarskolornas uppgift är att ge systematisk undervisning och handledning till deltagarna. I forskarskolorna studerar man avlönat på heltid med målet att färdigställa sin avhandling inom loppet av fyra år. I början av 2006 fanns det sammanlagt 124 forskarskolor i Finland, med nästan 1 500 forskarstudieplatser. Av forskarstuderandena i forskarskolorna disputerar 30 procent före fyllda 30.

Jämställdhet inom forskningen

I Finland har man inom alla samhällssektorer arbetat aktivt för jämställdheten mellan könen. Kvinnorna har varit i majoritet bland universitetsstuderandena sedan 1970-talet. Antalet kvinnliga doktorer har ökat stadigt. Under de senaste tio åren har antalet kvinnor som avlagt doktorsexamen mer än tredubblats.

Finland hör till föregångarna inom EU när det gäller att främja kvinnors forskarkarriär. Antalet kvinnor inom FoU-sektorn har ökat stadigt. Var tredje av alla forskningsanställda och varannan av de forskningsanställda vid universiteten var kvinnor år 2003. Andelen kvinnliga professorer i Finland hör till de största inom EU.

Biblioteks- och informationstjänsterna inom forskningen

Undervisningsministeriet bidrar till de tjänster som behövs för den vetenskapliga forskningen genom att bevilja finansiering för utvecklingen och upprätthållandet av forskningsapparatur och datanät, för vetenskaplig kalkylering samt för vetenskapliga bibliotek. Vetenskapliga datateknikcentret CSC ägs av staten och administreras av undervisningsministeriet. Det är en nationell expertorganisation som specialiserat sig på vetenskaplig kalkylering och nätverkstjänster.

De vetenskapliga biblioteken stöder undervisningen, studierna och forskningen vid högskolorna. Till dem hör universitetsbiblioteken, yrkeshögskolornas bibliotek och olika specialbibliotek.

Forsknings- och utvecklingsfinansiernig i statsbudgeten 2005

	FoU-finansiering miljoner €	Andel av forsknings-finansiering %
Universitet	417	26
Yrkeshögskolor	6	0,3
Finlands Akademi	224	14
Tekes	448	28
Statens forskningsinstitut	259	16
Universitetscentralsjukhus	38	2
Annan forskningsfinansiering	202	13
Totalt	**1 594**	**100**

Källa: Statistikcentralen

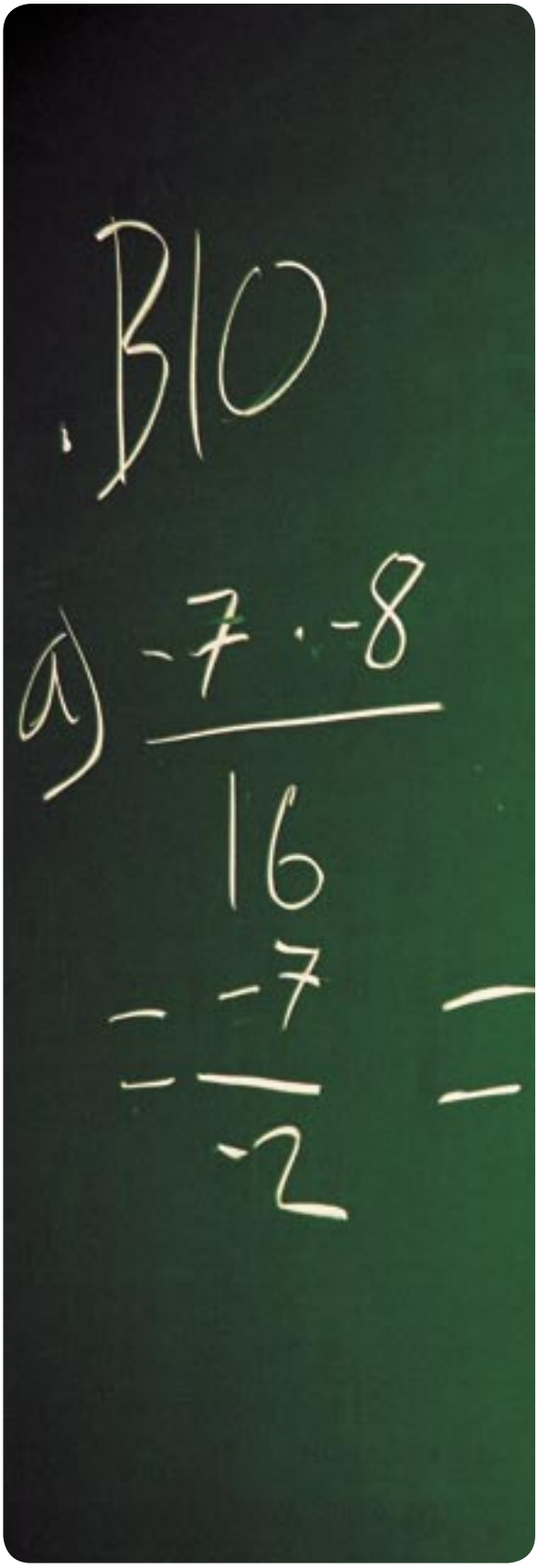

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Ministry of Education

Ministère de l'Education

UNDERVISNINGSMINISTERIET
kommunikationsenheten
PB 29, 00023 Statsrådet

Undervisningsministeriets publikationer 2006:14
ISBN: 952-485-124-5 (hft)
ISBN: 952-485-125-3 (pdf)
ISSN:1458-8110
Layout: Kemiön tehdas Oy
Bilder: Fotografistuderande vid yrkeshögskolan
Lahden AMK, Muotoiluinstituutti (utom s.30 och 36)
Tryckning : Universitetstryckeriet